Hermynia zur Mühlen

šta pričaju petrovi prijatelji

HERMYNIA ZUR MÜHLEN

ŠTA PRIČAJU PETROVI PRIJATELJI

BIBLIOTEKA VJEVERICA

UREDNIK GRIGOR VITEZ

SVEZAK 3.

*

Naziv izvornika

HERMYNIA ZUR MÜHLEN

WAS PETERCHENS FREUNDE ERZÄHLEN

*

Preveli

D. i E. G.

*

Ilustrirao

RAUL GOLDONI

HERMYNIA ZUR MÜHLEN

ŠTA PRIČAJU PETROVI PRIJATELJI

IZDAVAČKO KNJIŽARSKO PODUZEĆE

mladost

ZAGREB 1957

TISAK: »TIPOGRAFIJA« GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD, ZAGREB

ŠTA PRIČAJU PETROVI PRIJATELJI

Priča ugljena

MALI je Petar na glatkom ledu slomio nogu, pa je sad morao mirno i nepokretno ležati u krevetu.

Mučila ga dosada. Majka bi čitav dan radila izvan kuće, a drugovi se igrali na snijegu, te nisu ni pomišljali, da posjete bolesnika. Preko dana se dječak još nekako zabavio, dok su sunčane zrake, prodirući kroz prozor, izvodile po zidu svoje čudesne šare. No kad se počelo smrkavati i u sobi postajalo sve tamnije i tamnije, hvatao ga strah i jedva je dočekao majčine korake po stepenicama.

Malu bi željeznu peć majka naložila tek po povratku s posla, tako da se Petar ponajčešće još i smrzavao.

Snježilo je čitavo popodne, pa je iz kreveta Petar promatrao bijele pahuljice. Kad se sasvim smračilo, ležao je prozebao, tužan i pomalo preplašen.

Odjednom mu se učini, da čuje s poda neki šapat. Osluhne. Iz sanduka za ugalj, u kojem se još nalazio pokoji komadić ugljena, začula se dva nježna, tanka glasića. Zastade mu dah, koliko se preplaši, dok je u tihoj sobi govor postajao sve to glasniji. To su razgovarali komadići ugljena.

»Ovdje je tako tamno« — progovori onaj odozgo, »da se baš ništa ne vidi.«

»A ja dolazim iz još većeg mraka« — odgovori drugi.

»Odakle?«

»Iz njedara zemlje, dragi brate. Doista mi bješe sasvim ugodno i toplo, dok sam ležao i spavao zatrpan u zemlji sa još bezbroj moje braće. No, jednog dana zatrese se naše ležište i probudi me golema buka. Zemlja se raspala i ja sam se tako iskotrljao. Padoh u neki uski hodnik, gdje je bilo tako nisko i tijesno, da se čovjek ne bi mogao ni uspraviti. Neki je čovjek sasvim pognut lupao po zidovima. Onako zadihan i sav obliven znojem nije se ni odmarao, već je udarao satima i satima. O, kako je jadnik bio umoran! Ruke su mu drhtale. Ponekad bi, stenjući, trljao svoja bolna leđa. No odmah zatim započinjao bi ponovo udarati po zidu. U tom uskom hodniku bilo je strašno vruće. Otkad sam saznao, da je ljudima za život potreban zrak, ne mogu naprosto razumjeti, kako je onaj čovjek bez zraka u takvom smradu mogao tamo dolje izdržati. Taj je čovjek imao žalosno i ljutito lice, pa sam mislio, da je kažnjen, kad se tako mora zlopatiti. Kasnije sam dospio na kolica za ugljen, koja su me izvezla napolje. Ipak ne mogu zaboraviti čovjeka, koji se nije mogao uspraviti i kojega su tako boljela leđa.«

»Ništa ti brate nisi doživio« — piskutao je komadić ugljena, koji je, iskotrljavši se iz sanduka, ležao na limenoj ploči pored peći. »Vidio sam i mnogo gorih stvari no što je čovjek, kojeg bole leđa. — Ležao sam u nekom dugom i uskom hodniku, koji bijaše tijesan i nizak, kao onaj o kojem si ti pričao. Tu je radilo desetero ljudi. Pred sobom su imali male svjetiljke. ‚Čudno ovdje zaudara' — rekao je neki stariji čovjek — ‚bolje je, da se povučemo'. ‚Da nas zbog toga potjeraju?' — uzviknuo je drugi. Zatim su dalje radili. Ukoliko, naime, nekog otjeraju s posla, tada su mu žena i djeca osuđena na gladovanje. A otjeraju ga, ako ne učini sve onako, kako mu gospodar naredi. Svjetiljke su sve slabije gorjele, u hodniku je bilo skoro potpuno mračno. Nekom čovjeku, koji zaviri u hodnik, reče stari rudar: ‚Gospodaru, ovo mi se ne sviđa, dozvolite, da izađemo.' Čovjek se veoma razljuti, izgrdi starca kao da je kakav deran, pa ubrzo ode. Ljudi su uzdisali i dalje radili. Nije mi jasno, zašto su poslušali tog čovjeka. Bio je sasvim nalik na ostale, nije mi se činio ni velik ni moćan.

Uskoro se zatim otkotrljah malo dalje. Tada poskočih dobrano u visinu, iako me nitko od ljudi nije udario nogom.

Istovremeno započe strašna grmljavina, svjetiljke se utrnuše. Zrakom su letjele gromade zemlje. Zatim sam satima i satima slušao ljude kako viču i stenju. Jedan je pao na mene, osjećao sam kako drhti, dok mu je iz glave nešto kapalo. Ne znam kako smo dugo ležali svi mi tako u mraku. U početku su ljudi vikali, dozivali, no postepeno im glasovi postadoše sve slabiji. Ponekad je koji stenjući tražio vode, ali je nije bilo. Nakon dugo, dugo vremena došli su neki drugi ljudi i izvukli ih napolje. Svi, osim starca, bijahu mrtvi. Vani su stajale žene s djecom — plakali su. Bijaše prisutan i neki izvanredno otmjeni gospodin. Kad su starca nosili pored njega, stisnu ovaj šaku i reče slabim glasom: »Znao si dobro, da je ovo okno opasno, ali ti je tvoj novac miliji od naših života.« Otmjeni gospodin nije ni trepnuo na starčeve riječi. Sve sam to vidio jer sam visio na starčevu odijelu, tako sam i izišao zajedno s njim na svijetlo dana.«

»Da, ali ti nisi vidio« poviče treći komadić ugljena — »kako se one večeri, dok su mrtvi rudari ležali po svojim kolibama, a njihove žene i djeca plakali, kod bogatog gospodina održavala uobičajena čajanka. Plesale su tamo mnoge ljepotice u svilenim šarenim haljinama, nijedna od njih nije ni pomislila na dječicu, koja su izgubila svoje očeve. Bogataš se smijao, iako je on poslao ljude u jamu, u kojoj su izginuli.

Nikako ne razumijem ljude, zašto su jedni prema drugima tako zli, zašto tako muče jedni druge.«

»To ti mogu ja objasniti« reče četvrti, naročito crn i sjajan ugljen. »Mnogo toga sam vidio, jer već dugo živim na zemlji. Bio sam i među svojom braćom uvijek najpametniji, zato i mogu sve razumjeti. Na zemlji žive dvije vrste ljudi: bogati i siromašni. Sve blago ovoga svijeta pripada bogatima, dok siromašni nemaju ništa. Pogledaj samo dječačića, što tu leži u krevetu. Bolestan je, a mora čitav dan sam ležati, bez igračaka, bez bijele posteljine, bez mrve dobre hrane. Mati njegova nema vremena da ga njeguje, jer mora čitav dan raditi u tvornici. Pomislit ćeš, da mu možda tako slabo ide, jer je zao dječak. Ne, to je dobro, marljivo dijete, samo je siromašno.

Ima još bezbroj takvih primjera.

Doplovio sam na nekom brodu preko velike vode. Bogati su stanovali u lijepim, zračnim sobama, šetali se palubom, jeli i pili. Brod je pokretao veliki stroj, koji bijaše smješten u njegovoj utrobi. Tu je bilo vruće kao u paklu, smrdilo je po čađi i mašinskom ulju. Čitave dane i noći ljudi ovdje zgrču ugalj u goruće ždrijelo. Iako su napola goli, jedva dišu od vrućine. Ponekad se od žege neki od njih sasvim ošamuti. Desi se, da tako otrči napolje, uopće ne vidi kuda ide, jedina mu je želja da udahne svjež zrak pa pritom padne u veliku vodu i utopi se. Mnogi poboljevaju od velike vrućine, no uvijek su u trupu broda, gdje zgrču ugljen.«

»Zar bogati nikad ne siđu dolje da pomognu?« — zapiskuta najmanji komadić ugljena.

Sjajni crni ugljen se nasmiješi.

»Kako si ti budalast. Upravo zato bogati i tjeraju siromašne, da za njih tegle, kako sami ne bi morali ništa raditi

i kako bi mogli provoditi lagodan život. Sve što siromašni urade koriste samo bogati.«

»Zar su siromašni toliko slabiji od bogatih, da ne mogu sebi pomoći?« — pitao je radoznali ugljenčić.

»Ni govora« — odgovori lukavi sjajni ugljen. »Mnogo je više siromašnih no bogatih. Samo kad bi se siromašni htjeli udružiti, mogli bi imati sve ono, što danas posjeduju bogati.«

»Pa zašto onda to ne učine?«

»E, brate moj mali, to upitaj ljude« — odvrati mudri ugljen. »Nikad ja to nisam mogao razumjeti.«

Komadići ugljena zašutješe, jer su se po stepenicama začuli koraci.

Priča kutije šibica

Slijedeći se dan malom Petru nekako naročito produži, jedva dočeka večer. Da li će komadići ugljena opet razgovarati i ispripovijedati mu nešto zanimljivo.

Čitave noći sanjao je o dubokim, crnim hodnicima, o velikim brodovima, što plove po neizmjernim morima. Rado bi sada slušao nešto novo.

Laganim hodom spustila se noć u malu sobu, svojim crnim plaštem obavila je sve tamom i tako ostade sve mirno i nečujno u uglu kod peći.

Dječaku navru suze na oči. Sada su nijemi ti zločesti komadići ugljena, a on se čitavog dana tako radovao priči, što će je uveče slušati. Osjetio se odjednom sasvim napuštenim. Majka je uvijek odsutna, on stalno mora, mučen bolovima, ležati potpuno osamljen. Suze su same od sebe tekle i dječačić gorko zaplaka.

Blagi glasić prekide njegov jecaj. »Zašto plačeš?«

Mali Petar brzo pogleda u ugao gdje stajaše peć, no glas nije dolazio otamo nego iz neposredne blizine kreveta. Ugleda kutiju šibica kako se ispravila na svoju užu stranu, klimatajući se kao da se želi nakloniti.

»Zašto plačeš?« upita kutija šibica.

»Tako je tužno ovdje potpuno sam ležati« — žalio se dječak.

»Ti uopće nisi sam«, reče kutija šibica i doskakuta na krevet. »Čitava soba puna je stvari, koje te mogu zabaviti. Ti treba samo da dobro otvoriš uši i oči.«

Mali Petar se ubrzo utješi. Bojažljivo ispruži ruku, te pomiluje prijaznu kutiju šibica.

»Tko si ti ?« upita je.

»Ja sam drvo.«

Zapanjeno pogleda dječak u kutiju šibica. Bio je dijete velegrada, malo je drveća vidio u svom životu, ipak nije mogao povjerovati, da bi ova mala kutija bila isto što i veliko moćno stablo — no ne htjede je uvrijediti. Smijao se suzdržljivo, kutija šibica kao da otkri njegove misli, ispravi se i primijeti važno: »Ne vjeruješ mi, da sam nekoć bila stablo? Pričat ću ti o tome. Uostalom,vrlo je nepristojno sumnjati u ono što se kaže. Takvi ste vi ljudi, zato što sami lažete, ne možete vjerovati ni ostalima, da govore istinu.«

Postiđen, mali Petar zamoli šibicu za izvinjenje, a ona prijazno kimnu glavom. Nato se ispravi:

»Je si li ikad vidio veliku šumu?«

Dječak zaniječe.

»Zaista nikad nisi bio u šumi, i stalno živiš u tom strašnom gradu?« — doda sažaljivo kutija šibica.

Dječak opet potvrdi.

»Eto, zamisli veliku šumu, drvo uz drvo isto kao što su tu kuće jedna pored druge. To drveće i predstavlja prave

kuće, u kojima žive porodice ptica. Razlika je u tome, što one ne žive kao vi, jadni ljudi, stisnute u male sobice, već posjeduju dovoljno stambenog prostora i na volju im je da biraju. Ne plaćaju one, dragi moj, ni kiriju, naime, svakoj je ptici poznato, da ima pravo na svoju kuću. I nikad se, kao što je to kod ljudi slučaj, ne događa, da bi neka mala ptica stanovala sama u ogromnoj kući s mnogobrojnim sobama, pa da se ostalih pet šest mora zadovoljiti kakvom tijesnom sobicom. Veoma je loša vaša ljudska raspodjela.«

Izgleda da je kutija šibica zaboravila na dječaka i kao da je sama sebi govorila.

»Dobro mi je poznato, da neki ljudi posjeduju i po dvije kuće, jednu u gradu a jednu na ladanju, dok ostali često nemaju ni sobe pa moraju po ulicama spavati. Ovako nešto bilo bi kod nas u šumi potpuno isključeno; beskućnici bi izbacili ljude iz dva stana. Kukate, uzdišete i svemu se pokoravate. Od svih životinja, koje poznajem nije ni jedna tako glupa kao čovjek.«

Dječaka su zamarala takva razmatranja, bojažljivo dodirne šibicu i zamoli je: »Pričaj mi o šumi.«

»Što da ti pričam siroče moje, kad ni šume još vidjelo nisi? Bijah jedno od najviših stabala u velikoj šumi. Šuma je bila vlasništvo nekog bogataša, koji je osim toga imao golemo imanje, ogromna stada stoke, konja, svinja i ovaca. Prije no što ga ugledah, vjerovao sam, da to mora biti neko božanstvo, kao što su ona iz starih vremena, jer su se bezbrojni ljudi mučili danima i danima za njega. Oni su obrađivali njegovu zemlju, čuvali njegova stada, radili beskrajno mnogo samo zato da bi njemu bilo dobro. Jednoga dana dođe k nama u šumu bogataš. Tada vidjeh, da je čovjek kao i svi ostali. I to ružan, debeo čovjek, rumenih obraza.

Prije bi krišom starice dolazile k nama da sakupljaju suvarke. Uvijek su bile u strahu, da će ih tko primijetiti. Bogataš,

naime, sirotinji nije dozvoljavao sakupljati suvarke u šumi. Ne znam iz kojih razloga, budući da ih sam nije trebao, nego ih je ostavljao da leže i trunu na zemlji.

Jednoć šumar uhvati nekog zemljoradnika, koji je ustrijelio zeca. Jadnik je molio, zaklinjao da mu oprosti, govorio je da ima bolesnu ženu, kojoj treba okrepe i dobre hrane, a presiromašan je, da bi to mogao kupiti.

Ništa nije pomoglo. Bogataš naredi, da se čovjek zatvori. Ni to ne mogoh razumjeti, jer je u šumi bilo toliko zečeva, da ih bogataš nikako nije mogao sam pojesti.

U jesen stigoše drvosječe. Teško su radili ti ljudi. Pri tome drveće, što su ga obarali, nije pripadalo njima nego bogatom vlasniku. Sve je bilo njegovo. Šuma i drveće, polja, stoka i ljudi, koji su morali za njega raditi. No šuma suosjeća sa siromašnima, a mrzi zle ljude. Pored mene rasla je mlada omorika divlja i puna srdžbe. Klela se, da će jednom pokazati bogatašu kako je i on samo bijedan sićušan čovjek. Ona je, naime, gledala kako su odvlačili siromaška, koji je ustrijelio zeca, vidjela je i bogataša kako je udarcima batine tjerao dvije starice uhvaćene pri sakupljanju suvaraka. Jedne noći silovita oluja istrgnula je napola iz korijena mladu omoriku. Kako je korijenje mahovinom bilo obraslo, to se izvana nije primjećivalo. Znala je, da mora umrijeti, pa je još prije svoje smrti, htjela kazniti obijesnog bogataša zbog njegovih zlodjela.

'Mi, drveće, nikad ne bismo dozvolili', rekla je, 'da svima gospodari jedno stablo, iako i kod nas kao i kod ljudi ima i velikih i malih, snažnih i slabih. Mi smo svijesni toga da dobra zemlja, zrak i sunce, kiša i rosa svima jednako pripadaju! Zašto onda to nije tako i kod ljudi, koji se smatraju tako mudrima?' Ona je tada, kao i ja, mislila, da je svemu tome kriv bogati gospodar. Kasnije, kad sam, došavši u tvornicu, čula razgovore radnika, saznala sam, da je svemu tome krivo uređenje, koje koristi manjini, a svima ostalima, što su u velikoj većini — šteti. No, ti to ne razumiješ.

Kao što već rekoh, omorika htjede još pred smrt nešto učiniti za svoje siromašne prijatelje. Kad je bogataš došao u šumu zastao je upravo pod omorikom. Ona napne svu svoju snagu; čuli smo kako od boli stenje kad su joj pucale žile, a zatim se sručila na bogataša. On je užasno kriknuvši pao na zemlju. Šumar mu odmah priskoči i podigne ga. Omorika mu je zdrobila desnu ruku. 'To je kazna' — mrmorile su iglice omorike. 'S tom istom rukom tjerao si pred sobom uplakane starice, ovom istom rukom napisao si tužbu protiv siromaška, koji je ustrijelio jednog jedinog zeca!'

Nakon toga ugine omorika.

Bijaše to dobro i pošteno drvo, a ja se često sjetim hrabre omorike.«

Na časak zanijemi šibica, a zatim promrmlja ljutito:

»Da, društveno uređenje, pokušat ću ti to objasniti«.

Tek tada primijeti, da je dječak zaspao.

Uvrijeđena poskoči s kreveta i sakrije se ispod njega.

»Glupi ljudi«, mrmljala je i zavukla se u najtamniji ugao, kako bi nesmetano mogla razmišljati o svojoj dragoj šumi.

Priča boce

Nekoliko dana pošto je slušao pripovijetku kutije šibica u predvečerje dobio je Petar posjetu. Bila je to neka u crninu odjevena žena, stroga izgleda, koja je sjela na njegov krevet.

Poznavao je dječak tu ženu. Ona bi često obilazila siromašnu četvrt grada, nepozvana bi posjećivala sve sobičke i dijelila pobožne knjige pričajući djeci o bogu.

Djeca su se plašila te žene. Nikad se ona ne bi prijazno nasmijala, nikad da svojim uskim usnama kaže dobru riječ.

I bog, o kojem je pričala, mora da je bio njoj nalik; taj se stalno ljutio, zahtijevao je, da siromašni ljudi uvijek rade i pritom budu zadovoljni, pa čak i zahvalni za svoj bijedni život.

I sada je gospođa strogo gledala u Petra, koji bi najradije nekuda pobjegao i sakrio se, samo što se nažalost nije mogao ni maknuti.

»Noga me tako jako boli« — tužio se i potajno nadao, da će možda stroga gospođa postati ljubaznija prema njemu.

Na to ona progovori strogo: »To iskušenje, što ti ga je bog poslao, moraš strpljivo podnositi.« Zatim je upitala: »Moliš li ti uvijek jutarnju i večernju molitvu?«

»Ne« — odgovori joj iskreno Petar.

Izgledalo je kao da se stroga gospođa raduje.

»Vidiš zbog toga si i pao i slomio nogu«.

»Ne«, — mislio je dječak plaho, »pao sam zato, što bijaše poledica.«

»Ne opovrgavaj« — zaviče ljutito stroga gospođa. »Bog te htio kazniti, zato si pao. Nije to još sve. Znaš li ti kuda dospijevaju zločesta djeca, koja se ne mole.«

»Ne znam«.

»Idu u pakao« — izjavila je zlurado.

»Tamo se muče čitavu vječnost; peku se na paklenom ognju, đavoli ih štipaju užarenim kliještima, tako da sve urlaju od boli. Tebe boli noga, no to još nije ništa prema bolovima, koje ćeš trpjeti u paklu. S tobom će zajedno i tvoja majka zato što te ne uči molitvama.«

U torbi, što ju je uvijek sobom nosila, stroga žena potraži knjižicu. Na koricama se vidjela slika čovjeka, koji je iz plamenog mora pružao ruke, otvorenih usta kao da viče. Lijevo i desno od njega bili su naslikani mali đavoli kako trče s velikim kliještima.

»Pročitaj to«, rekla je žena, »iz ovoga ćeš saznati šta će ti se dogoditi ne budeš li pobožan. A ja, moram sada poći da i ostalim donesem vjeru i utjehu.«

Iako se u međuvremenu spustila noć, učini se Petru, da je soba svjetlija, kad ju je ona napustila.

Bilo ga je pomalo i strah. Strašno bi bilo otići u pakao i vječno se pržiti, bolove trpjeti. Nije moguće da bi i dobra draga majka morala tamo dospjeti.

Zašto? Ta ona je tako dobra, radi čitave dane.

Iz tog dubokog razmišljanja prene Petra tanak zvučan smijeh. Začuo se iz blizine kreveta, a mali dječak ugleda na stoliću pored kreveta bocu za vodu i čašu, kako se jedva drže od smijeha.

Debeli trbuh boce toliko se tresao, da se voda u njemu uzbibala.

»Ne mogu više« stenjala je čaša. »Ožiljak me boli kad se smijem. Jao, jao, pući ću.«

»Čemu se toliko smijete?« pitao je Petar.

Čaša je samo stenjala, dok je debela boca tresući se još uvijek od smijeha uzviknula: »Kakva glupača!«

Dječak se u sebi obradova. Kad boca smatra, da je stroga žena tako glupa, možda je ona to doista, ne zna šta govori, a on i majka ipak ne će dospjeti u pakao.

»Zašto zlu ženu nazivaš glupačom« — pitao je.

Voda u grlu boce još malo zagrgolji, a zatim se boca prestade smijati i odvrati: »Kao da nisi čuo što je o paklu pričala?«

»Zaista« mislio je Petar. »To me veoma uplašilo.«

»Zato što si jednako glup kao i ona žena«, brundala je boca grubo. »Meni je dobro poznat pakao, ali ga nije bog stvorio nego ljudi, a ljudi i djeca ne dospijevaju tamo zbog toga, što su zaboravili na molitve. Lezi ti samo mirno, ja ću ti pričati o paklu.«

»Govori mi molim te« — šaputao je maleni dječak.

»Da li ti je ikada bilo jako vruće?« — pitala je boca.

»Kako da ne, ovdje ljeti od silne sparine malo nedostaje pa da se čovjek uguši.«

»Dobro, a sad zamisli tu vrućinu samo još stotinu puta jaču, kad je zrak kao jedan jedini veliki plamen, te ljude od vrućine boli lice, bole ruke. Usred prostorije stoji ogromno ognjište, u kojem palucaju plamenovi svih boja. Pred ognjištem stoji čovjek. On je polunag, pritisla ga neizdrživa vrućina, koja mu stišće mozak i izbija suze iz crvenih bolnih očiju. U ruci mu velika željezna cijev, koju je zaronio u vatru. Ostali guraju željezna kolica sa usijanim predmetima. Željeznim šipkama pridržavaju se vrele usijane boce, koje djeca kliještima skidaju. Teško njima, ako su nepažljivi, zbog najmanje nesmotrenosti može im koža progoriti do kostiju. Ostala djeca, drhteći od straha, trče sa crveno užarenim bocama. Lica im oblivena znojem, tijela uzdrhtala od naprezanja. Tako oni trče po čitav dan, noseći usijanu smrt u ruci.

Drugi radnici pušu u željezne cijevi, lica im od toga postaju modrocrvena, oči samo što im ne iskoče iz duplja. U vreloj prostoriji vječita je trka i žurba; u tome sudjeluju muškarci, žene i djeca. Užasna vrućina suši im grlo te jedva gutaju, osjećaju se kao da im se zabolo hiljade oštrih iglica u tijelo, u srce i zadahtala pluća. Te paklenske peći gore čitav dan. Ljudi se sve više umaraju, jedva se vuku i posrću u strahu, da bi ih, kad bi se poskliznuli, bijesna vatra, što je nose, progutala i uništila. Dječja lica postaju starmala, imaju izgled žalosnih patuljaka.

Dan za danom ližu plamenovi, guši sparina, stenju i kašlju ti iscrpljeni i od žege pololudi ljudi. To ti je, mali moj Petre, pravi pakao, u takvim paklima po čitavom svijetu pate se hiljade osuđenih.«

»Ti, dakle, tvrdiš, da dragi bog ne osuđuje na pakao samo zle ljude?« — pitao je dječak.

Boca se ponovo nasmija, no ovog puta zvučao je njen smijeh ljutito i zajedljivo.

»Bog! Taj nema s tim mnogo posla. Ljudi sami sebe međusobno osuđuju na pakao. Ljudi, koji se zlopate po takvoj užasnoj žegi, još su i sretni zbog toga što su uspjeli stići u taj pakao. Da nije toga i oni i njihova djeca skapavali bi možda od gladi.«

»Tko to šalje onda siromašne ljude u pakao?«

»Bogataši, oni što u lijepim vrtovima udišu krasan svježi zrak, dok istovremeno siromašni od žege skapavaju. Tu je ona glupa žena bila u pravu, ima đavola, koji sa užarenim kliještima štipaju i muče one jadne osuđenike, no, ovi đavoli nisu crni, nemaju ni rogova ni repa, već se oblače u lijepa odijela i svilene haljine, dok su bijeda i nevolja samo njihova kliješta.«

»Ne shvaćam« — razmišljao je mali Petar, »zašto ima tako zlih ljudi.«

»Kutija šibica ti je htjela to objasniti«, predbacivala je pomalo boca. »Htjela ti je pričati o zlom društvenom uređenju, no ti si pritom zaspao.«

»Nemoj se ljutiti«, molio je dječak. »Ne razumijem ja tih teških riječi, ne znam uopće šta one znače.«

»Stvar je u tome, da vlasnik novca gospodari ljudima, koji novaca nemaju. Ne mogu tvrditi, da su svi bogataši đavoli, no svakako posluju svi kao đavoli. To se događa ovako: dok su još mala djeca ispunjavaju im se sve želje, nemaju ni pojma o tome, da postoji glad, da se može zepsti. Njima je dovoljno da kažu: ‚Želim ovo, hoću ono', i mogu odmah imati sve. Naravno to im prija, zar ne bi i tebi takav život omilio?«

Dječak je kimao glavom.

»Kasnije kad ponarastu, nauče, da je novac osnov takvog lagodnog života. Zbog toga oni žele da imaju uvijek novaca, i to mnogo novaca, te tako moraju drugi za njih raditi. Ovi drugi opet nemaju bogatih roditelja, sretni su štaviše ako im se pruži prilika da nešto zarade, moraju se pokoravati svemu, samo da ne skapaju od gladi. Razumiješ li ti to?«

»Razumijem« — odgovori pomalo oklijevajući Petar. »Zar će to uvijek ostati tako?«

»Ni govora« — odvrati boca. »Ima dobrih, pametnih ljudi na svijetu, oni se bore protiv takvog uređenja i traže, da svi ljudi rade, a svaki rad da bude plaćen tako, da bi ljudi od toga mogli dobro živjeti.«

»Pričaj mi još nešto. Odakle poznaješ pakao što si mi ga opisala?«

»Kako ga ne bih poznavala, kad sam tamo napravljena, budalo mala. Uostalom, dosta sam ti pričala. Kad mnogo govorim uzbiba se voda što je u meni, pa me od toga trbuh zaboli. Sad malo prospavaj, kasno je, a uskoro će i majka stići.«

Priča pokrivača

Veliku radost donijelo je Petru subotnje veče. Dugo je zebao pod otrcanom prostirkom, koja se sastojala uglavnom od zakrpanih rupa, kroz koje ga je zima svojim iglicama nemilosrdno štipala. Mjesecima je već majka s njim razgovarala o novom pokrivaču. Svake nedjelje stavljala bi ponešto od nadnice u papirnatu kutiju. Kad se kutija napuni, dobit će dječačić novi pokrivač.

U subotu ujutro, dok se Petar još sa snom borio, mati mu uz zagonetni smiješak reče: »Večeras će biti iznenađenja!« Pri tome je njeno umorno lice blistalo od radosti i sreće.

Čitavog dana Petar je razmišljao o majčinim riječima, te je jedva dočekao noć. A kad je konačno stigla mati s velikim omotom pod rukom, nije mogao mirovati od uzbuđenja, sve dok ga ne opomenu snažna bol u nozi.

No kad majka otvori omot, i stavi na krevet nov prekrasan pokrivač, nije njegovoj radosti bilo kraja.

Zaista je bio divan taj pokrivač!

Na svijetlozelenoj podlozi blistale su svijetlocrvene ruže s tamnoplavim nezaboravcima, dočaravajući sliku lijepog ljetnog vrta. Kako je samo tkanina bila čvrsta i debela. Ne će ga više zima štipati, bila ona ma kako jaka. Dječak je nježno milovao prekrasni dar, mati bijaše toliko sretna što ga vidi tako zadovoljna, te je sasvim zaboravila na svoj umor.

Nedjeljom Petrovoj sreći nije bilo kraja, majka je čitav dan proboravila kod kuće. U sve one žalosne i osamljene dane preko tjedna radovao se nedjelji.

Utoliko mu je teže bivalo, kad bi se probudio u ponedjeljak.

Ponovo ga čekaju osamljeni sati, kada će, mučen bolima, morati nepokretno ležati. Ipak mu je mnogo lakše, otkad mu se stvari smilovaše, te mu pričaju svoje doživljaje. Jedina je šteta što progovaraju tek u sumrak. Da mu je samo znati, tko će danas biti na redu?

Ogledavao se po pustoj sobi i pomalo plašio. Malo je još preostalo stvari, koje bi nešto mogle ispripovijedati. Možda lonac koji je stajao na pećici? Taj je, međutim, tako mrzovoljno i otrcano djelovao, da se slabo šta moglo od njega očekivati. Pade mu pogled na novi pokrivač, eh, kad bi taj progovorio! Tako lijepo, šarenim cvjetovima ukrašen predmet sigurno zna divne stvari. Petar je nježno milovao pokrivač, radujući se večeri.

No iako se, tiho u sobu uvukla, već sasvim tamna noć, sve je još uvijek bilo nijemo.

Dječakov pogled razočarano je bludio po stvarima u sobi. Učini mu se, da se boca i čaša zabavljaju, trbuh debele boce kao da se ljuljao, no govorili su tako tiho, da se ni riječi nije moglo razabrati.

Mirovali su i komadići ugljena.

Tiho kao mišić, ležao je dječak, u nadi da će neka od stvari ipak progovoriti.

Odjednom mu se učini kao da netko u neposrednoj blizini uzdiše. Pogleda na krevet i vidje kako se novi pokrivač diže i spušta. Pritom je uzdisao tako duboko i tužno, da se malom Petru sažali.

»Zašto si tako tužan?« — upita Petar i pomiluje rukom zabrinuti pokrivač. »Tako si lijep, po tebi kao da cvate najljepše cvijeće, pun si šarenih boja, pa kako onda možeš biti toliko žalostan?«

Pokrivač se stresao kao da se prisjetio nečeg odvratnog, te reče:

»Samo mi ne govori o mojim šarenim bojama, one me upravo najviše i rastužuju. Srce mi je vrlo osjetljivo, i ne mogu zaboraviti kakve sam sve patnje skrivio. Jadan li sam, jadan!«

Dječaka obuze radoznalost. Šta je to tako moglo ražalostiti dobrog pokrivača?

»Jao, jao« — stenjao je i dalje pokrivač. »Opako sam stvorenje, i mnogim sam ljudima donio bolesti pa čak i smrt. No vjeruj mi, da sam pritom bio bespomoćan.«

Pokrivač se nikako nije mogao utješiti i sve dalje je duboko i žalosno uzdisao.

Tada se u razgovor umiješa i debela boca.

»Šta toliko zapomažeš i kukaš?« — reče dobroćudno. »Ispričaj nam radije šta te muči, možda će ti to olakšati boli. Djeluješ tako nježno i prijazno, te ne mogu vjerovati, da bi ikome što učinio nažao.«

Pokrivač se obrati boci još uvijek tužnim glasom:

»Vjerujem da si pametna, no ipak ti koješta nije poznato. Pogledaj samo ove crvene i plave cvjetove, ovu zelenu podlogu što me ukrašava.«

Debela se boca u par nespretnih koračića s mukom dogega, ispruži dugi vrat i reče: »Doista, veoma lijepo. No objasni već jednom kako netko zbog tih šara može biti tužan?«

Pokrivač sad uzdahnu tako duboko, da je sobom gotovo prohujao vjetar, pa odgovori:

»Ovi cvjetovi, što ti se toliko sviđaju, obične su ubojice. Upravo zbog njih mnogo je ljudi oboljelo, pa čak i umrlo. Boje, koje tvore moju ljepotu, proizvode se u nekoj velikoj prostoriji, gdje radi mnogo muškaraca i žena. Ne ću ti pričati o čitavom tom postupku, a niti to mogu, jer, konačno, tko bi mogao točno opisati svoje rođenje, onaj trenutak, kad je još poluslijep prvi puta otvorio oči? Znam samo, da su iz mjesta, gdje smo ležali kuljale pare i plinovi teška i neugodna zadaha.«

»Anilinske pare« — mrmljao je stručno jedan od komadića ugljena, koji je već nekoliko dana mudro šutio.

Pokrivač potvrdi, obradovan što je naišao na nekoga, tko je nešto o njemu znao.

»Upravo tako, i boje se zovu anilinske« — odvrati. »A pokušajte sada sebi predstaviti, šta smo ugledali, kad smo se prvi puta probudili: blijeda lica, suzne, crvene oči, djevojke, koje su očito patile od stalne glavobolje, jer su često rukama držale čelo. Katkad bi se pokoji od radnika, blijed kao krpa, modrih usana, srušio na pod kao mrtav. Strašno sam se upla-

šio, kad sam to prvi puta ugledao. Raspitivao sam se kod svojih susjeda, da saznam što je bilo tom čovjeku. Oni su mi kazali, da su radnici zatrovani parama, što se isparuju iz boja, te da zbog toga stalno poboljevaju, i . . .«

»A zašto im ne puste svježeg zraka u prostoriju?« — upade u riječ pokrivaču kutija šibica. »Dobar svjež zrak najbolji je prijatelj svih stvorenja, liječi bolesti i sprečava ih. To znaju i ljudi, zašto se onda ne pobrinu, da u prostoriji stalno struji svježi zrak. Tada ne bi morali udisati one otrovne pare. Ovako kao da im je svejedno, šteti li to radnicima ili ne.«

»Tko gradi tvornicu?« — upita dalje šibica.

»Radnici« — odgovori pokrivač. — »Zašto te to zanima?«

»A ti isti radnici znaju, da će njihovi drugovi oboliti, pa i umirati, ako učine premalene prozore bez ikakvih uređaja za zračenje.«

»Vjerujem, da znaju!«

»I oni ne odbijaju da grade takve zgrade? O kako su čudni i glupi ljudi!« — zaviče uzrujano jedan od komadića ugljena.

»Ne znam . . .« — zamuckivao je pokrivač.

No debela boca progovori svečano i znalački: »Svemu tome kriv je zapravo sistem.«

»Ne razumijem ja tu riječ« — napomene pokrivač. »Nisam toliko učen kao ti. Znam samo, da me uvijek srce zaboli, kad pomislim na ona blijeda lica i bolesne oči. Peče me savjest kao da sam zločinac, jer sam skrivio toliko ljudskih patnji.«

»A šta ti tu možeš?« — utješi ga kutija šibica.

Prvi put se začu i kreštavi glas čaše: »Tad bi svi mi bili zločinci. Gotovo u sve predmete, koje upotrebljava čovjek, utkana je bol i bijeda radnih ljudi.«

Sada su svi u jedan mah glasno govorili. Najglasniji je bio najmanji komadić ugljena, koji vikaše svojim piskutavim glasom: »Znam je izlaza! Znam izlaza! Vlasnike tvornica moralo

bi se prisiliti, da rade u istim prostorijama, u koje zatvaraju svoje radnike. Siguran sam, da bi tada naredili da se prošire prozori.«

Svi se grohotom nasmijaše, samo kutija šibica ozbiljno primijeti: »To će se doista i dogoditi, čim se ljudi opamete!«

»A kad će se to zbiti?« — upita bojažljivo pokrivač. Bio je on dobra, nježna srca, no ne i suviše pametan, te su ga pomalo zbunile tolike mudre riječi.

»Kada?« — sumorno je gunđao jedan komad ugljena. »Tko to može znati? Stotinama godina ljudi dozvoljavaju, da ih tlače i podjarmljuju, gotovo bez otpora. A šta da i učine? Kad su im gospodari tako snažni i moćni.«

»Stanite, sad ću vam nešto ispričati, što bi i za ljude bilo veoma poučno« — reče kutija šibica: »Kad sam još bila veliko drvo, na jednoj od mojih grana živio maleni, nježni i zaljubljeni par ptica. Ta mala stvorenja bijahu vrijedna i ljubazna. Ljeti je ženka nosila lijepa šarena jaja, sjedila na njima brižno i radovala se dječici, što će se izleći. Uskoro se pojavili mali ptići, smiješni i goli, s velikim, uvijek od gladi otvorenim kljunom. Čitav dan radili su otac i mati, da bi im smogli dovoljno hrane.

No nedaleko od gnijezda stanovala neka zla ptica grabljivica, a proglasila se kraljicom šume. Tvrdila, da su sve male ptice njene sluge. Jednog dana, kad je kružila zrakom, naiđe u gnijezdu na mojim granama na posvema samu djecu. Svojim grabežljivim kanđama istrgne malu ptičicu iz gnijezda i ponese je sa sobom. U ptičjem gnijezdu zavladala velika bol, a ženka, kad se povratila i ugledala prazno mjesto ptičice, plakala je i tugovala, nikako da se utješi, pa nije više ni gnijezdo napuštala. Poput našeg ugljena i ona reče: ‚A šta mi tu možemo. Grabljivica je snažna i moćna, ima strašan kljun i oštre kanđe, a mi smo mali i bespomoćni.'

No mužjak je zato bio pametnija glava. Letio je od gnijezda do gnijezda i pričao svim pticama o svojoj nevolji. Govorio im i to da nitko od njih nije siguran, sve dok grabljivica vlada šumom.

Kad se grabljivica slijedeći put približila gnijezdu napalo ju bezbroj malenih ptičica. Branila se ona žestoko, no ptičica je pridolazilo sve to više i više, kljucale ju svojim malenim kljunovima po čitavom tijelu, pa i u oči, tako da grabljivica konačno padne mrtva na zemlju.

Otada se u našoj šumi nikada više nije pojavljivao nikakav kralj, a ostale grabljivice, kad su čule za taj slučaj, pazile su dobrano, da se ne približe ovom za njih toliko opasnom kraju. Ono što jedna usamljena ptičica nikad ne bi učinila, postiglo se slogom sviju.«

»Lijepa je to priča«, — zaneseno će boca. »Šteta samo da odrasli ljudi ne razumiju tvoj jezik, doista bi mogli mnogo toga od tebe naučiti.«

Kutija šibica poskoči. To je uvijek bio znak, da je dobre volje.

»Bijah golemo drvo, od mene napraviše bezbroj kutija šibica. Sve će te šibice djeci, sa kojom dođu u dodir, ispričati ovu pripovijest. Za nekoliko godina ponarast će ta djeca, i bit će pametnija od svojih roditelja, znat će kako se treba boriti za svoja prava.«

Sve stvari se dobro raspoložiše, potvrdiše riječi pametne šibice, te je čak i žalosni pokrivač prestao uzdisati.

Slijedeće večeri nije dječak morao dugo čekati. Tek što se po sobi spustio mrak, počeše stvari među sobom šaputati. Naročito živo raspravljale su kutija šibica i boca, koje se očigledno veoma sprijateljiše. Obje su bile mudrije i mnogo učenije od ostalih stvari, tako da Petar mnoge stvari iz njihova razgovora nije shvaćao. Upotrebljavale su mnoge strane riječi, govorile samo o stvarima, koje su mu bile sasvim nepoznate. Kad mu to dosadi, upita molećivo: »Zar ne možete jednostavnije govoriti, ne razumijem ni riječi.« Tada zaori smijeh željeznog lonca što stajaše na pećici. Smijeh je zvučao kao potmula grmljavina. Boca mu se uvrijeđeno obrati: »Čemu se vi zapravo smijete?«

Kutija šibica zajedljivo doda: »Nismo ni o čem smiješnom razgovarale.«

Drski komadić ugljena propiskuta: »Lako je ismijavati kad sam šutiš kao zaliven i uopće ne sudjeluješ u našem ćaskanju.«

Crni lonac nespretno se nakloni i progovori svečanim, dubokim i promuklim glasom: »Oprostite cijenjeni prijatelji, nisam imao namjeru, da bilo koga uvrijedim. Primijetio sam samo, da vam se potkrala griješka, koju sam inače samo kod ljudi uočio. Eto to me zabavlja.«

»Šta vi mislite?« — upita ljutito debela boca.

»Namjeravali ste našem malom prijatelju razjasniti mnogo toga, otvoriti mu oči, zar ne? Pritom upotrebljavate riječi, koje on uopće ne može razumjeti. Šta on zna o sistemu, kapitalizmu i sličnom? Kao jednostavna, priprosta duša sve to označavam riječima »nepravda« i »svinjarija«. Podsjećate me na ljude isto tako dobronamjerne kao što ste i vi, koji počinju tumačiti pojave jednako nespretno kao vas dvije. Takvi pišu

dugačke nerazumljive rečenice ispunjene stranim latinskim i grčkim riječima, a uvrijede se kad jednostavni priprosti ljudi ne mogu ništa iz tog naučiti.«

»Možda ste u pravu« — izjavi kutija šibica. »No, mislim da ste to mogli i učtivije izreći. Za vašu grubost bit ćete kažnjeni time, što ćete večeras ispričati nešto.«

»Teško govorim« — odvrati lonac. »Ne umijem se lijepo izražavati, sasvim sam obična duša. Pored toga, često me čađ guši, pa sam sasvim promukao. No rado vam stojim na usluzi, jer sam i ja koješta već doživio. Ne ću vam govoriti o svom rođenju. I željezo se rađa uz ljude, koji se pate, teško rade u znoju lica svoga u paklenskoj vrućini i stalnoj opasnosti. No o sličnim stvarima pričala je već gospođa boca.

Postadoh, dakle, gizdav lonac.

Zaista, bez samohvale mogu reći, da sam bio zgodan mlad ljepotan lijepih blistavih oblika. Sve mlade željezne zdjele zadovoljno su me posmatrale. Toliko sam se sviđao mladim djevojkama, da sam se mogao više no jedamput ženiti. Dospio sam u lijepu veliku kuću, u kojoj su stanovali vrlo otmjeni ljudi. Oni, koji žive od tuđeg rada, a sami prsta ne pomaknu, nazivaju se, naime, otmjenim ljudima. Ti su veoma uobraženi i misle za sebe, da su bolji od onih, što za njih rade. Živio sam u kuhinji. Kako je tu dobro mirisalo! Kakva su se samo divna jela kuhala! Mnogo su jeli ti otmjeni ljudi! Ovdje se ne pojede ni za deset dana, koliko tamo za jedan jedini obrok. Nije mi bilo jasno, odakle tim ljudima takav dobar apetit, kad nikad nisu uradili bilo kakav posao, od kojeg bi se moglo ogladnjeti. Samo što su veoma izbirljivi, sve mora biti prvoklasno priređeno. Najradije jedu hranu, koje inače nema.«

»Kako vi to mislite?« — upita debela boca. »Kako se može jesti ono čega nema? Izražavate se veoma nejasno.«

»Mislio sam na voće, kao na primjer: jagode, trešnje, koje na neki način ranije sazrijevaju, nego što to želi majka priroda. Tako je isto bilo i sa povrćem. Takve stvari su veoma skupe. Ne znam, da li one otmjenim ljudima toliko prijaju, zato što su skupe, ili su tako nestrpljivi, da ne mogu dočekati prirodno sazrijevanje voća.

Kao što upravo rekoh, živio sam u kuhinji, ali su me stalno izvještavali o događajima u gornjim odajama.

Saznavao sam sve preko mog prijatelja vitkog lijepog srebrnog čajnika. Bio je porijeklom iz Engleske, gdje je nekoć pripadao starcu, koji je čitao mnogo mudrih knjiga. Kod njega se stalno pio čaj, tako je čajnik uvijek pored njega stajao i čitao zajedno s njim. Postade vrlo pametan i učen. Moglo se s njim o svemu razgovarati. Nije bio ni nalik onim mladićima, koji samo misle na zabavu. Često bi mi govorio: 'Veoma je neugodno, kad ti vrelu vodu sipaju u trbuh, no starcu za volju i to sam rado podnosio. Mogao je dobro raditi samo u mom prisustvu. Nije on radio samo za sebe. Pisao je mudre knjige, da bi pomogao ljudima, da budu bolji. Podnoseći strpljivo boli samo da on dobije vreli čaj, surađivao sam i ja na tom dobrom djelu.'

'Ovdje mi se' — tu bi glas mog prijatelja postajao gnjevan — tako da bi mu iz usta kapnula velika smeđa kaplja čaja — 'ne sviđa nikako. U pola deset odnose me, na srebrnom poslužavniku pokrivenom čipkastim pokrivačem, sa svim ostalim stvarima, koje pripadaju doručku, gospodarici kuće u krevet. Nije ona ni stara ni bolesna, da bi se tako dugo morala odmarati, naprotiv, to je mlada, zdrava žena. Samo što je nevjerojatno lijena. Dobro mi je poznat njen život. Za doručak pojede više no drugi za ručak. Oko jedanaest ustaje i odlazi u kupatilo. Dozvoljava, da je služavke oblače kao da je kakvo dijete. Tako ona čitave dane provodi samo u jelu, šetnjama, vožnji i drugim zabavama. Premda boravim već preko četiri

godine u kući, nikad je ne vidjeh za bilo kakvim poslom. Veoma se varaš, dragi prijatelju, ako misliš, da je ta bogata žena zbog toga što posjeduje sve što je dobro i ugodno, možda dobrostiva. Naprotiv. Ne bi ona pomogla nikome u nevolji'. Čajnik se tako razljuti, da mu se od uzbuđenja poklopčić dizao i spuštao lupkajući po njemu. — 'Od djece što po ulici zebu prodavajući šibice nije nikad ništa otkupila. Slijepog prosjaka, koji bi prema njoj ispružio ruku otjerala bi grdnom vikom'.

'Ta otmjena dama muči svoju služinčad raznim hirovima, a nikad joj nije bilo ni na kraj pameti, da bi se bilo u čemu pobrinula za njihovu djecu. Pohlepna je i nikad joj nije dovoljno novaca za njene raskošne haljine i šešire. Mrzim tu ženu. Kad god sam stigao kapnuo bi joj vrelog čaja na one njene lijene bijele prste, kojima je rad i blagost potpuno nepoznata!'

»Tako bi govorio moj prijatelj obavještavajući me o raskoši i sjaju čitave kuće, koja bješe puna baršuna, svile i skupocjenih stvari, a stanovali su u svih njenih dvadeset soba samo muž i žena sa dvoje razmažene djece.«

»Kao da već i ranije nisam tvrdila, da se takve stvari dešavaju samo kod ljudi« — uzvikne kutija šibica. »Nikad mi to ne bi dozvolili u našoj šumi.«

»Proboravio sam u onoj kući oko dvije godine« — nastavi lonac. »Zatim mi se probilo dno. Nisu ni mislili, da me pošteno oprave zato što sam ih pošteno dvije godine služio. Jednostavno su me odbacili. Najmlađi kuharski pomoćnik jedini je još imao malo sućuti prema meni. Izvukao me iz sanduka za smeće i dao svom prijatelju. Dospio sam porodici sa desetero djece, tako sam vidio, da ne žive svi ljudi u raskoši, nego da ima i bijede. Najstarije dijete imalo je dvanaest godina. Uvukla mu se u kosti neka teška bolest — te nije mogao hodati. Najmlađe dijete bila je jednogodišnja djevojčica. Mati je bila či-

stačica, a otac pometač ulica. Mile moje, čega sam se ovdje nagledao! Kod bogatih je bilo mesa, da se njime moglo deset tero porodica nahraniti — ovdje ga uopće nije bilo — u najboljem slučaju samo za velike blagdane i to po komadić na svakoga. Dok je tamo četvoro stanovalo u dvadeset soba, ovdje ih je dvanaest spavalo u dvije tamne rupčage, bez kreveta, bez mekih sjedala. Najgora bijaše zima. Obično nisu imali novaca za ugljen. Djeca su zebla i plakala. Otac bi zimi razbijao led. Teško ga je bilo pogledati, kad bi se vratio kući onako pomodrio od zime, suznih očiju. Drhtao je, da su mu sve zubi cvokotali. Bogataši nose velike tople bunde, kad zimi polaze u šetnju, te i ne osjećaju zime. Sirotinja, koja po čitave dane mora raditi po snijegu i vjetru obučena je u dronjke, koji propuštaju zimu da bode do kostiju.

Otac porodice došao jednom po strašnom nevremenu kući, jedva je progovorio koliko je bio ozebao, veoma je kašljao. Sobica je bila kao ledara, već dva dana nije u kući bilo ugljena. 'Razbolit ćeš se', reče žena sva u strahu za muža.' Šta li će onda biti sa nama?' — Stisne me nešto oko srca. Grub sam, ali sam zavolio moju novu porodicu. Znao sam, da bi žena, kad bi mene prodala mogla kupiti ugljena. Skuhala bi tada nešto svom jadnom čovjeku. Mučila me pomisao, da bi u tom slučaju, tko zna kome u ruke dospio. Žena je uvijek bila dobra prema meni. Čistila me pomnjivo s mnogo ljubavi. Pazila da ne ozlijedi moja bolna mjesta, na kojima bijah zakrpan. Zar ću opet u bijeli svijet, među nepoznate ljude?

Posramio sam se svojih misli, kad sam pogledao uplakanu ženu i bolesnog čovjeka, te sam, naglo poskočivši, dospio pred ženine noge.

'Pogledaj, lonac!' — uzvikne ona. 'Pa dakako, mi još imamo lonac.'

U tren zgrabi svoju maramu i podiže me s poda.

Jedno od djece priđe, da me pomiluje. 'Srećno ti bilo dragi lonče!' Dirnula me ova pažnja. Čim sam obolio bogataši su me odbacili. Siromašni su zahvalni, nikad ne zaboravljaju, ako im je netko u teškim časovima bio od pomoći. Priznajem, da sam zaplakao, iako sam muško. Moje velike čađave suze kapale su i zagarile snijeg pred kućom. Usprkos svemu, bio sam zadovoljan, kad me staretinar otkupio. Znao sam, da sada u sobici plamti veselo vatra, svi sjede pored peći, griju se, a žena posuđuje lonac od susjeda i kuha toplo jelo. Otac govori svojim promuklim, pa ipak veselim glasom: 'Opet će nam sinuti sreća majko', — prije no što sam popije gutljaj, daje djeci.

Kod staretinara nisam dugo ostao. Kupila me mati našeg malog prijatelja. Nadam se, da ću ovdje ostati do svoje smrti.«

Lonac zašuti. Kutija šibica priskoči i reče: »Vi ste odista čestita osoba — ispričali ste nam lijepu priču.«

Svi se saglasiše.

Priča visibabe

Slijedeći Petrov dan bio je pun radosti. Najprije dođe ljekar i obradova dječaka: sutradan može ustati. O podne je osvanula majka s velikim u novine umotanim omotom, bila je vesela i rekla: »Donijela sam ti nešto lijepo.« Skidala je jedan po jedan papir, dok se konačno ne pojavi mali crvenkasto smeđi lonac sa procvalom visibabom. »Divna je!« — oduševljeno će Petar. »Odakle ti samo taj cvijet?«

»Darovala mi ga moja drugarica iz tvornice, Marija. Njen je stric vrtljar. Zna, da si bolestan pa ti ga šalje kao svoj pozdrav.«

Premda bješe tako radostan, taj se dan učini Petru beskrajno dug. Zar nikad ne će osvanuti sutrašnji dan, da već

jedamput ustane? Visibaba ga je sa stolića pored kreveta promatrala prijateljski. Petar se odmah prisjeti, da bi ona mogla krasno pripovijedati, samo što ga je iskustvo naučilo, da stvari progovaraju tek kad padne tama. Zbog toga nije ni pokušavao cvijetu postavljati bilo kakvih pitanja.

Tek što se spustio mrak, poskoči kutija šibica na lonac s cvijećem, nakloni se i pozdravi razdragano: »Dobro nam došla draga visibabo! Sigurno nam donosiš dobre vijesti — da je zimi došao kraj. Možeš li nam ispripovijedati šta o prirodi, o mojoj braći — šumskim stablima?«

Cvjetić nježno kimne bijelom glavicom, te prozbori svojim srebrnastim zvonkim glasom: »Proljeće se bliži. Tvoja braća — stabla — pomalo se bude. Pod zemljom struji novi život. Stara zla zima još uvijek živi u uvjerenju, da je moćni i potpuni gospodar svega, ali joj mi visibabe već sviramo posmrtnu pjesmu. Ta stara budala uopće ne primjećuje, da hiljadu sila protiv nje u potaji djeluje. Uvjerena je, da će vječno podjarmljivati, pritiskivati zajedno sa svojim slugama: mrazom, vjetrom i snijegom. Ugleda li bilo gdje kakav cvijet ili stručak trave, navali i ubija. No gle, umjesto jednog uginulog, pojavi se deset novih. Svako veče šalje nam proljeće svoje vjesnike, koji nam govore: »Budite hrabri, ne dajte se! Pobjeda je vaša!«

»I predobro poznajem zimu« — brundao je lonac. »To je vrlo moćna gospodarica. Kako se samo usuđujete vi slabi sićušni cvjetići, hvatati s njome u koštac. I vi još vjerujete u pobjedu?«

Visibaba se zvonko nasmija.

»Nas ima mnogo, bezbroj. Snaži nas naša misao vodilja. Zima radi samo za se. Zavidna je i zla. Mi stvaramo sve. Žito na poljima sazrijeva, da nahrani ljude — da dade ljudima kruha; drveće cvate, da bi poklonilo svoje plodove; mi, cvjetići rastemo, da bi vas razveselili. Vjesnici proljeća poučili su nas, da je nepobjediv onaj, koji živi i djeluje ljubavlju prema svojim bližnjima. Samoživi i zli bit će na koncu pobijeđeni. Poruka vjesnika proljeća vječni je zakon.«

»Ljudi se nažalost ne podvrgavaju tom zakonu« — uzdahnu tužni pokrivač.

No visibaba bijaše uvjerena, da je isti slučaj i kod ljudi.

Boca se pridruži. »Ono što je kod vas zima, to su kod ljudi nepošteni. Zbog toga, misleći samo na sebe, djeluju zlo i naopako, ni ne primjećuju, da na taj način sebi stvaraju sve više neprijatelja. Kao što je kod vas na mjesto jednog, od zime uništenog cvijeta, niklo deset drugih, tako je i sa poštenim ljudima. U ljudi su dobre i pametne misli isto ono što je u prirodi cvijeće. Cvatu u ljudskim glavama, a neprijatelj ne može da ih uništi. Jednom će i ljudima doći proljeće.«

»Upravo je tako« — prihvati lonac. »Na vlas isto govorio mi je moj prijatelj čajnik, znate, on je to naučio iz izvanredno pametnih knjiga. Doći će vrijeme, kada će se ljudi opametiti i zapitati: 'Zbog čega se mi, koji radimo, zlopatimo, zašto gladujemo, kad neradnici plivaju u obilju, srećni i veseli. Kako to, da oni imaju sve, a mi ništa?' Mnoštvo ljudi, koji neumorno rade i stvaraju za sve tada će se složiti i protjerati lijenčine. Eto to piše u učenim knjigama.«

»Znači li to, da će doći vrijeme, kada moje boje ne će više ubijati!« — usklikne prvi puta veselo pokrivač.

»Mala djeca ne će više morati skapavati u užarenim staklodVuvačkim radionicama« — vrištala je čaša.

»Nestat će beskućnika — ozeblih i gladnih« — likovala je kutija šibica.

»Po rudnicima ne će više pogibati ljudi! Nitko ne će poluditi od vrućine u utrobi broda!« — vikali su u jedan glas komadići ugljena.

»Moja draga majčica ne će više provoditi čitav dan od jutra do mraka u tvornici!« — radovao se dječak.

Samo je zajedljivi lonac mrmljao promuklo: »Kad bi samo ljudi bili toliko pametni. Nažalost, oni to uopće nisu.«

Pri pomisli na ljudsku glupost, svi su ožalošćeni zamuknuli.

Samo visibaba, koja je lično razgovarala s vjesnikom proljeća, te zbog toga bila pametnija od ostalih, prozbori svojim srebrnasto-zvonkim glasom:

»Nismo ni mi, cvjetovi i biljke, baš svi tako mudri. Nas nešto nepoznato nagoni, da se borimo protiv zime. To nešto nam pomaže da ustrajemo. Sve što zima u svojoj bijesnoj sebičnosti čini za sebe, pomaže nam u borbi. Ma da i nismo uvijek svijesni, svaki naš postupak šteti zimi. Tako je i kod ljudi, samo s tom razlikom, što kod njih sve ide sporije, jer je i njihov život znatno duži od našeg.«

»U pravu si« — reče kutija šibica. »Doći će i ljudima proljeće, samo što se za nj moraju boriti.«

Svi se bez riječi suglasiše, a visibaba je dizala i spuštala svoju bijelu glavu, te je zvonko ječalo njezino: Bim-bam, bim-bam.

Svojom zvonjavom oglašavala je propast zime, pozdravljajući blisko proljeće.

ZAŠTO?

BIO jednom neki mali dječak, koji nije imao ni oca ni majke, a živio u sirotištu malena sela. Bio on jedino dijete u čitavoj kući; svi ostali stanovnici bijahu stari, oronuli ljudi, koji su često bili mrzovoljni i neraspoloženi, a najdraže bi im bilo sjediti mirno na suncu, pa su bili ljutiti, kad bi ih mališan, igrajući se, smetao, ili kad bi bio nešto glasniji.

Žalostan je bio život maloga Pavla. Nikad nije čuo umiljate riječi, nitko ga nije pomilovao, nitko utješio i pogladio, kad bi se ozlijedio. Zato su ga danomice grdili, a ponekad i udarali. No jedna je osobina dječakova uvijek posebno ljutila upraviteljicu sirotišta: pri svakoj bi prilici dječak pitao »zašto?« i htio je uvijek svemu znati razlog.

»Ne valja uvijek pitati«, ljutito bi objašnjavala debela opatica, koja je upravljala sirotištem. »Sve je onako, kako jest i time je dobro.«

»No zašto ja nemam roditelja, kao druga djeca iz sela?« — uporno je pitao mali Pavle.

»Jer su umrli.«

»Zašto su umrli?«

»Jer je tako htio dragi bog?«

»A zašto je tako htio dragi bog?«

»Ušuti, ništarijo, poštedi me tvojih vječnih pitanja.«

Debela je žena bila sva crvena od bijesa, jer nije znala odgovora na Pavlova pitanja, a glupani se naljute upravo onda najviše, kad bi morali reći: »Ne znam.«

No maloga se Pavla nije moglo ušutkati. On je gledao u ljutito crveno lice i dalje pitao: »Zašto si tako ljuta na me?«

Pljus — dobio je čušku. Počeo je plakati i bježati, no u bijegu je još zapitao: »Zašto me tučeš?«

Otišao je u dvorište. Tu je stajala neka velika šarena koška i glasno, razmetljivo i ponosno kokodakala: »Snijela sam jaje! Snijela sam jaje!« Sa svih je strana dvorišta odzvanjalo: »Snijela sam jaje! Snijela sam jaje!« Samo se kokot ljutio, jer se kokoške razmetale nečim što on nije mogao učiniti, te povika podrugljivo: »Ja sam pravi kokot, a vi ste samo kokoške kakvih ima na tisuće!«

Došla je plavokosa Marija, mala služavka sirotišta, brižljivo pokupila jaje u svoju plavu pregaču i odnijela ga u kuću.

»Kamo odlaze sva vaša jaja?« — pitao je mali Pavle šarenu kokošku.

»U grad« — odkokodaka ona.

»Tko ih tamo jede?«

»Bogati ljudi, bogati ljudi« — kokoška izreče tako ponosno, kao da je to za nju bila posebna čast.

»Zašto ja nikad ne dobijem ni jedno jaje?« — pitao je žalosno Pavle. »Ta tako sam uvijek gladan.«

»Jer si siromašna ništarija.« Kokoška se otmjeno šepirila i gledala ispod oka preko krivog kljuna prezrivo na Pavla.

»A zašto sam ja ništarija?«

Sad je kokoška postala isto tako ljutita kao i debela opatica, te je bijesno kokodakala: »Nosi se, nosi! Dosađuješ mi tvojim pitanjima!«

Pavle se snuždeno pokupi. Dvorišna vrata bijahu otvorena i on izađe na seosku cestu, te je besciljno njome švrljao, dok nije došao do otvorenih vratiju neke staje. Staja je pripadala nekom bogatom seljaku.

Tu je u jednom redu stajalo mnogo prekrasnih krava, bijelih i crvenkasto smeđih, koje su zurile pred sebe velikim, blagim očima. Pavle osjeti žestoku glad, pristupi jednoj kravi, koja je izgledala posebno prijazno i zamoli: »Draga kravo, daj mi malo tvojeg mlijeka.«

»To ne smijem« — odgovori krava. »Moje mlijeko pripada seljaku.«

Mališan pogleda začuđeno najprije kravu, a zatim cijelu staju. Brojao je polako krave: »Jedna, dvije, tri . . .« kod dvanaest je zastao. No bilo je još mnogo krava, ali on je prestao brojiti, jer su mu brojke zadavale muke, budući da je u sirotištu učio samo, da mora biti pristojan i poslušan, i ništa drugo. »Dvanaest krava« — reče razmišljajući. »Može li seljak popiti mlijeko dvanaest krava?«

»Ma, ne«, poduči ga prijazno krava. »On prodaje mlijeko u grad.«

Pavle se sjeti riječi šarene kokoške i zapita: »Piju li tamo mlijeko siromašna djeca?«

»O Pavle, Pavle«, uzdahnu krava, »kako si bedast i neiskusan. Od mlijeka se pripravljaju prekrasne kreme, koje se stavljaju na kolače i torte, a njih kupuju bogati ljudi.«

»A zašto ne siromašni; zar oni ne jedu rado dobrih kolača?«

»Ne valja da toliko pitaš«, odvrati mališanu krava. »Ja sam samo budalasta krava i ne znam ti odgovoriti. Najbolje bi bilo da odeš odavde. U to vrijeme dolazi u staju seljak, ako te zapazi mogao bi te istući.«

Pavle pogladi sjajnu kožu prijazne krave i odlunja. Ponovo je želio da ode što dalje, te je tako prispio na neku veliku, veliku njivu, kojom je duvao vjetar. Gledao je kako se lagano njišu zlatni valovi. Klasje je pjevalo nježnim glasovi-

ma, zvučalo je gotovo žalosno. Pavle razabere riječi: »Uskoro će kosci s kosama, sss, požnjet će nas, sss. Tada će ljudi ispeći iz nas krasan bijeli kruh, sss.«

»Tko jede bijeli kruh?« — pitao je Pavle, koji nikad u životu nije okušao bijela kruha.

»Bogati ljudi, bogati ljudi«, — pjevalo je klasje, i zibalo se u taktu.

»Opet bogati«, mrmljao je Pavle. »Pripada li sve na svijetu bogatima?«

»Sve, sve«, žamorilo je klasje.

»Zašto?«

Činilo se, da je ovo pitanje razveselilo klasje, te se savijalo od smijeha i pjevalo: »Kako si budalast, kako si budalast!« I nije odgovorilo na Pavlovo pitanje. Pavle umalo da ne zaplaka; no lupi ponosno nogom i glasno poviče: »Želim odgovora na moje pitanje. Zar mi nitko na nj ne može odgovoriti?«

Uto na put lagano izmilji jež i reče: »Najmudrije stvorenje, koje poznajem je sova, što stanuje u šumi na velikom hrastu. Pođi jednom njoj, ti pitalice.«

»Ne možeš li mi reći zašto . . .«

Jež nije dozvolio Pavlu da sve izgovori, naglo povuče glavu, pokaza bodlje, te postade samo oštra kugla.

»Ne saobraćam sa ljudima« — reče, a njegov je glas bio isto tako oštar kao i bodlje. »Za me su preglupi. Pođi sovi, no nemoj je ljutiti, jer će ti inače izbosti oči.«

Približavala se noć. Ona je već otposlala svoje preteče, crne sjene, koje su se polagano rasprostirale preko svega. U šumi je bilo tamno i malog je Pavla ponešto hvatao strah, no i najneprijatnija šuma činila mu se prijatnijom od strašnog sirotišta, i zato je pošao dalje.

Šuma je bivala sve gušća. Više nije bilo staze i Pavle je stupao mekim sagom mahovine. Priroda je čarobno mirisala.

Pod velikim drvećem rasle su krasne jagode i mali ih je dječak ubirao i njima se osvježavao.

Konačno je došao do velikog hrasta i ugledao kako na jednoj grani sjedi sova. Nosila je velike naočari, i marljivo proučavala zelen list, koji je držala među kanđama.

Pavle stane pod hrast i poviče: »Gospođo sovo! Gospođo sovo!«

No sova je bila tako udubljena u svoje proučavanje, da nije ništa čula, i tek kad je Pavle nekoliko puta zvao, opazi ga ona, ispusti neki ljutit krik, i pogleda odozgo Pavla sa zlim, okruglim očima.

»Šta želiš?« — upita ga. »Kako se usuđuješ, da mi smetaš u mojim proučavanjima?«

»Oprosti mi, gospođo sovo« molio je Pavle. »Jež me tebi poslao. On mi reče, da si ti najpametnije stvorenje, koje poznaje. Ti ćeš znati odgovoriti i na moja pitanja.«

»Šta me se tiče jež? Šta ja imam s tvojim pitanjima?« — mrmljala je sova. »Treba li da izgubim svoje dragocjeno vrijeme zbog kakvog glupog ljudskog djeteta? Ti znaš, da vidim samo noću, a ljetne su noći tako kratke, da su mi jedva dovoljne za moja proučavanja. I ja razmišljam o raznovrsnim pitanjima. Jedno me pitanje naročito muči, ostarila sam i osivila zajedno s njime, no ne pomaže mi ni jedna znanost svijeta da ga riješim.« Sova duboko uzdahne i snuždi se.

»A kako glasi pitanje?« — upita radoznalo maleni Pavle.

»Ne misliš li možda, da bi na nj mogao odgovoriti, žutokljunče?« — huktala je sova. »U tom jednom pitanju sadržana su sva pitanja svijeta, a ono glasi: zašto su ljudi tako glupi?«

»Da li su doista ljudi tako glupi?« — pitao je začuđeno Pavle.

»No ako ni to ne znaš, čemu mi tad smetaš? Ne vidiš li još da si tako budalast?«

»Ponešto«, odvrati posramljeno maleni dječak. »Moraš znati, draga gospođo sovo, da živim u sirotištu, a tu žive samo odrasli i stariji ljudi, koji su, dakako, svi pametni.«

»Hu, hu, hu« smijala se sova. Odzvanjalo je to jezivo tamnom šumom. »Hu, hu, hu! Ponovo si dobrano dokazao ljudsku glupost. Dakle, u sirotištu su svi ljudi pametni? No vidjet ćemo imaš li pravo: Koga najvećma voliš u sirotištu?«

»Mariju.«

»Tko je Marija?«

»Služavka.«

»Što radi?«

»Radi čitavog dana. Ustaje već u pet sati izjutra, a na spavanje ode posljednja.«

»Tad zarađuje sigurno mnogo novaca, prekrasno se odijeva, dobro jede?«

»O ne, siromašna je kao crkveni miš, krpa stalno svoje haljine, a jede što od drugih preostane.«

»Hm. A zašto radi tako mnogo kad ništa od toga nema?«

Mali je Pavle razmišljao i na koncu zaključi: »Ne znam.«

»No ja znam; jer je budalasta. I Marija zna, da postoje otmjene dame, koje se ničeg ne dotiču, prekrasno se oblače, jedu birana jela i provode prekrasni život. Nije li se Marija nikad zapitala: kako to da se ja čitavog dana mučim, a ništa nemam, a da oni, koji ništa ne rade, imaju sve?«

»Ne vjerujem.«

»Tada je tvoja pametna Marija budalasta, vrlo budalasta. Kog držiš još pametnim, ti mali mudrijašu?«

»Starog Jakoba.«

»Tko je stari Jakob?«

»On je stari nadničar, ima mu već osamdeset godina. Radio je do svoje sedamdesete. Sad više ne može raditi, bolestan je, ruke mu i noge savladala reuma.«

»Šezdeset je godina radio za drugog! Dobrano vremena. Tada je sad sigurno starom Jakobu kao knezu, svi se trude da mu posluže. Ima prekrasni bijeli krevet za svoje umorne udove, dnevno mu donose probrana jela, živi izvanredno i veselo, zar ne?«

»Ne, ne, debela ga opatica uvijek grdi, kad se tuži, da mu je za njegove stare zube pretvrd kruh. A kad moli za malo duhana, tad je ljuta i viče da je neskroman!«

»A zašto je tada stari Jakob radio do svoje sedamdesete godine, kad ni u starosti ne može dobro živjeti?«

»Ne znam.«

»Jer je glup. I on zna, upravo kao i Marija, da ima finih mladih gospodičića, koji ništa ne rade, a ipak žive kao kraljevi. Uviđaš li, malo žutokljunče, da su ljudi glupi?«

»Da« — odvrati snuždeno Pavle. »No sad bih i ja tebe nešto htio upitati, draga gospođo sovo: zašto na svijetu postoje bogati ljudi?«

»Na to bi pitanje morao ti sam iz našeg razgovora znati odgovora, budalašu: jer su siromašni glupi.«

»A zašto su glupi?«

No sad postade sova isto tako ljutita kao i debela opatica i šarena kokoška.

»Nisam li ti rekla, žutokljunče, glupi mali čovječe, da već godinama i godinama razmišljam o tom pitanju? Vrati se za osamdeset godina, možda ću ti tada moći odgovoriti.«

»No zašto . . .«

»Umukni!« — zapovjedi sova mališanu. »Već si mi oduzeo dosta dragocjena vremena. Pođi do kukavice.«

»Gdje ona stanuje?« — upita zaplašeno mali dječak.

No sova je već ponovo stavila naočale, udubila se u zelen list i nije odgovarala.

»O, jadan sam ti budalaš«, žalostio se mali Pavle. »Sad bi valjalo da pođem do kukavice, a uopće ne znam gdje stanuje. No da li će kukavica znati više od sove? A tako sam već umoran i bole me noge.«

On se spusti na meku zelenu mahovinu podno neke vitke mlade breze. Malo pomalo postao je sve tužniji. Mislio je na to kako je sasvim napušten i sam, kako mu nikad nije dobro i odjednom otpoče gorko plakati. Tada iznenada iz visine začuje nježni, sitni glas, odzvanjao je kao sam srebrni zvončić.

»Zašto plačeš, mališanu?« — pitao je srebrn glas.

Pavle se ogleda i opazi najkrasnije malo stvorenje, koje je dosad vidio. Na jednoj grani breze sjedila je majušna žena. Imala je dugu, zlatno plavu kosu, koja joj je dosezala do majušnih nogu, njeno lice bilo je blijedo i nježno kao mjesečina, a njene su velike oči svijetlile zeleno kao lišće breze. Ona se lebdeći spusti, lako kao pahuljica, do Pavla, postavi se na njegova leđa — bilo je kao da ga je dotakao neki lagani list — te pomiluje majušnim rukama njegovo lice. Pavlu postade toplo pri srcu. Kako je to lijepo, kad te miluju nježne ruke! Prestale su mu teći suze, u čudu je gledao malo stvorenje i na koncu zapitao: »Tko si ti?«

»Gorska sam vila, duša breze« — objašnjavalo je malo stvorenje. »Preko čitavog dana moram sjediti u mom drvetu, no kad dođe noć, tada sam slobodna, siđem na zemlju i tu se igram sa svojim sestrama, drugim gorskim vilama. No ispričaj mi, zašto si tako žalostan?«

Pavle je ispričao svoje jade i na koncu rekao: »Moram uvijek pitati zašto. To mi pitanje gori u srcu, boli me, i vjerujem, kad bih jednom dobio odgovora bio bih zadovoljan. No sad se ono postavlja kao veliki zid između mene i svih ljudi, koji ne pitaju, i zato sam tako osamljen.«

Mala se gorska vila nasmijala i njeno je majušno lice bilo još nježnije i draže no prije.

»Ti se varaš, mališanu« — odvrati ona blago. »Nisi osamljen. Stotine i tisuće postavljaju, žalosni i zdvojni, isto pitanje. Stavi svoje uho na zemlju i kaži mi šta čuješ.«

Pavle je osluškivao. Najprije je čuo nejasni žamor i mrmljanje, tada mu se učini, da je čuo snažno plakanje i zapomaganje, a konačno je razabrao riječi:

»Majko gladan sam, zašto nema ništa za jelo?« — jadikovao je neki dječji glasić.

»Zagušit ću se u tom vrućem gradu, zašto ne mogu o praznicima na selo, kao moji bogati školski drugovi?« — mrmljao je glas nekog dječaka.

»Radim čitavog dana, zašto je plaća toliko niska, da jedva mogu živjeti« — jecao je neki ženski glas.

»Zašto besposličari sve posjeduju, a radnici ništa?« — prijetio je neki muški glas.

A zatim su odzvanjali svi glasovi zajedno, jadikovali, mrmljali, optuživali, prijetili: »Zašto? Zašto?«

Pavle se podigne, pogleda malu gorsku vilu, koja je sasvim mirno kraj njega sjedila i zapita: »Tko su ti ljudi što sam ih čuo?«

»To su tvoji« — odvrati mala gorska vila. »To je tvoja porodica. Čuo si sve jezike svijeta, a ipak si razumio riječi. Kad odrasteš i pođeš u svijet, tada ćeš tvoja pitanja čuti iz svih ustiju, ljutita, ozlojeđena, puna prijetnje. Svakog dana slivaju se novi glasovi u kor, a kad od tisuća glasova postanu milijuni i milijuni, tad će biti dan odgovor na pitanje, i tad će prestati bijeda i jad jednih i lijeno gotovanstvo drugih.«

»Kad će to biti?« — pitao je radoznalo Pavle.

»To ti ne mogu točno reći. Znam samo jedno: svaki puta kad prislonim uho zemlji čuju se novi glasovi. Stoga znam, da veliki dan nije daleko.«

»A ne može se učiniti nešto, da taj dan dođe brže?«

»Nešto ipak može. Ima mnogo mnogo ljudi, koji uopće ne znaju kako dobro žive drugi, a kako loše oni, koji rade kao životinje i nikad ne pitaju, zašto im njihov pošten rad donosi samo oskudnu plaću. Tim jadnim, slijepim ljudima treba pokazati istinu, a to nije lako, jer siromašni su od dnevnog posla tako umorni, da jedva mogu razmišljati, a bogati čine sve, da se ova pitanja ne stvore u glavama radnih ljudi. Zato se bore protiv svakog tko pita »Zašto?« To si već u vlastitom životu iskusio zar ne, mali Pavle?«

»Treba dakle da uvijek dalje pitam?«

»Da, moj mali Pavle, no ne bogate, oni ti ne će odgovoriti, jer onda bi morali reći: svijet je tako loš za siromaha, jer smo mi, bogati, lakomi, sebični, podli, a to ni jedan čovjek o sebi samom rado ne govori. No pođi siromašnima i pitaj ih: zašto jedete goli kruh, kad pošteno radite, a bogati gotovani kolače? Zašto su vaša djeca blijeda, mršava i bolesna, a djeca bogataša crvena, okrugla i zdrava? Zašto je kraj vašeg mukotrpnog života sirotište? To pitaj siromašne uvijek ponovo tako dugo, dok konačno i u njihovoj glavi ne nikne pitanje, koje će pasti kao bat na zgradu nepravde i srušiti je. Želiš li to učiniti mali moj Pavle?«

»Da« — odvrati dječak, kome se zasvijetliše oči.

Malena gorska vila poljubi ga u čelo i reče mu ozbiljno: »Imat ćeš teškoća u životu, dječače. Bogati, koji se boje za svoj plijen, upravit će silu protiv tebe. Oni će htjeti zagušiti tvoje pitanje, bacit će te kad budeš veći u tamnicu, da nitko ne bi čuo tvoj glas. No nikad ne smiješ izgubiti hrabrosti, jer nije se uzalud s tobom rodilo to pitanje, ti si predodređen da ga izrekneš za tisuće, koji su još nijemi. Naći ćeš drugove, ne ćeš biti napušten.«

Mala gorska vila kimne dječaku nasmijavši se, odleprša lagano u vis i spusti se na jednu brezovu granu.

»Zar već odlaziš?« — pitao je ožalošćen mali Pavle.

»Moraš se vratiti, mališanu. No možeš uvijek ponovo doći i ja ću te tješiti i pomoći ti.«

»Ostani još časak« — molio je Pavle. »Sova je govorila o osamdeset godina, tek nakon osamdeset godina moći će mi odgovoriti. No osamdeset godina je dugo vrijeme. Ima li sova pravo?«

»To ovisi o vama, ljudima« — odvrati zvonki glas male gorske vile. »Možda ćete trebati još osamdeset godina, da se opametite, možda, ukoliko vi, ti i tvoji drugovi, ne prestanete pitati, samo pedeset. Veliki dan slobode i sreće može doći i za dvadeset, za deset godina. No možda čak već i sutra.«

Mala je gorska vila nestala u unutrašnjosti stabla, no iz svih stabala zvali su svijetli, veseli glasovi malog Pavla:

»Sutra! Sutra! Sutra!«

SLUGA

BJEŠE nekoć maleno selo, koje je ležalo u divljini, na podnožju visoke planine, odsječeno od čitava svijeta. Seoce je bilo siromašno. Ledeni bi se vjetrovi spuštali iz planine i uništavali sve što je u blizini raslo. I polja su seljana bila pjeskovita i neplodna, tako da bješe prava bijeda ovdje živjeti. Postojalo je samo jedno bogatstvo: drvo, neizmjerno mnogo drva. Bogata stara stabla rasla su do duboko u planinu, te se s jedne strane sela prostirala beskrajna šuma. Seljani su obarali stabla, prodavali lijepa snažna debla daleko u svijet i dobivali za to ono najpotrebnije za život.

Ipak to bješe težak posao. Ljeti bi ljudi skapavali od vrućine obarajući stabla, a u hladnoj zimi vukli bi drvo na saonicama i pritom bi se smrzavali njihovi prsti i noge. Zbog toga su od prenaporna posla i bili mrzovoljni pa se u selu gotovo i nije čuo veseo smijeh ili bodrija riječ.

Usred velike šume stajala je jedna kolibica, a u njoj je živio neki čovjek sa svojim sinom. Seljani se bojali tog čovjeka i držali ga čarobnjakom, jer je kuća bila puna čudnovatog alata, a čovjek je radio danju i noću na jednoj izvanredno velikoj stvari, za koju se činilo, da se sama pokreće. Ispuštala je paru i pritom glasno brujala. Djeca se nikad nisu odvažila približiti kolibici, a i stariji su izbjegavali čarobnjaka, i bojali se, da bi im mogao učiniti šta nažao.

Mnogo mnogo godina radio je čarobnjak u svojoj maloj kućici. Bio je već dobrano star i sijed, kad je konačno završio

svoje djelo. S velikom je radošću gledao na svoju spravu, položio svoje drhtave ruke u krilo i zamolio sina, da pozove seljane.

Oni dođoše, jer im je radoznalost bila veća od straha. Kad su se svi sakupili donese čarobnjakov sin jedan veliki hrastov panj i postavi ga pod spravu. Čarobnjak je dotakao neku polugu, sprava je počela glasno zujati, ispuštati iz sebe bijele oblake, neka divovska pila spusti se na hrastov panj, pokrene se nekoliko puta naprijed i nazad, rič, rač, rič, rač, i panj se raspade, kao da je bio malena grančica.

Ljudi su bili zapanjeni od čuda i u prvi čas nisu izustili ni riječi. No nakon nekog vremena obasuli su starca pitanjima:

»Stvorio sam slugu« — objašnjavao je starac — »koji će vam pomoći pri radu. Nije pravo, da čovjek mora tako teško raditi, da mu ni sat ne ostane za radosti. No kako će sluga u malo sati učiniti ono, za što ste vi trebali čitav dan, ostat će vam vremena, da se igrate s vašom djecom, da razgovarate sa vašim ženama, ne ćete morati raditi kao stoka.«

I tada je pokazao ljudima, kako valja da rukuju velikom pilom, a to je bilo tako jednostavno, da bi to mogao shvatiti i desetgodišnji dječak.

Ljudi su glasno klicali od veselja i nisu našli dovoljno riječi da zahvale čarobnjaku. No on je ipak, upozoravajući, podigao ruku i progovorio ozbiljno:

»Poklanjam vam slugu, no pazite da iz sluge ne postane gospodar, jer on bi bio nemilosrdan gospodar, koji bi vama i vašoj djeci zagorčio život.«

Ljudi su se smijali i povikali: »Smatraš nas budalama. Kako bi mogla jedna mrtva stvar iz željeza i kože postati gospodarem živih ljudi?«

Stari ih čarobnjak brižno pogleda i zatim progovori: »Dok ovaj sluga pripada *svima vama,* bit će dobar sluga, koji

će vam pomoći, no ako pripadne samo jednom *pojedincu* tad će postati zao gospodar. Stoga mi obećajte, da će sluga uvijek pripadati selu.« Obratio se zatim svom sinu: »Ti valja da budeš čuvar sluge, treba da ga svakom prepustiš, koji zatreba njegovu pomoć. Dok ćeš to vjerno izvršavati, pratit će te moj očinski blagoslov, no ako tvojom krivicom dopadne sluga u ruke jednom jedinom čovjeku, budi proklet, ti i tvoja djeca i djeca tvoje djece!«

Ljudi su uvjeravali starog čarobnjaka, da će sluga za vječna vremena ostati vlasništvo zajednice i da se nitko ne će smjeti usuditi, da ga samo za se prisvoji. No potajno su se smijali starcu i njegovoj opomeni. »On je već sasvim slabouman«, mislili su seljani. »Vjeruje da se u pili nalaze tajnovite sile, koje bi mogle postati našim gospodarom. Stara luda!« I čarobnjakov sin nije ispravno shvatio ove riječi opomene i rugao se s ostalima starcu. No ipak su se dobro čuvali, da ne bi čarobnjaku otkrili svoje misli, jer su se bojali, da ne uzme natrag svoj poklon.

Činilo se, kao da je dobri stari čarobnjak samo na to čekao, da vidi završeno svoje djelo. Malo dana, pošto je poklonio slugu seljanima, on legne i umre. No prije no što je zauvijek zaklopio svoje oči ponovio je svoju opomenu i zadnje su mu riječi bile: »Čuvajte se, da iz sluge ne postane gospodar!«

Nastali za selo lijepi dani. Rad, za kojeg su ljudi trebali mnogo dana, obavio je sluga u par sati. Kako seljani nisu morali tako mnogo i mukotrpno raditi, da bi zaradili za nasušni hljeb, već su znali i za časove odmora, postadoše živahniji i bodriji i nekad tihim, žalosnim selom rasprostro se smijeh i šala. Budući da ljudi nisu više bili toliko umorni, nisu ih više tako boljeli svi udovi, bili su i međusobno bolji i ljubaznji. Uskoro se malo mjesto u okolini nazivalo još samo

»Sretnim seocetom« i mnogi su dolazili iz daljine i spuštali se u selo, jer je tu bilo ljepše no bilo gdje na svijetu.

Sin starog čarobnjaka bio je dobar, prostodušan mladić on je dobro upravljao očevim poklonom i radovao se, kad je vidio, da su selom zavladali blagostanje i sreća, a koji put se i nasmijao, kad se prisjetio očevih opomena. Sluga je marljivo radio, dahčući i pušući, te slušao svaki najmanji pritisak ruke. Kako je samo mogao stari čarobnjak i pomisliti, da bi ta mrtva stvar mogla postati gospodarom?

Tako je prošlo nekoliko godina i tad se jednog dana pojavi u selu neki stranac. Bio je lijepo i otmjeno obučen, preko gojaznog trbuha nosio je zlatni lanac, zveckao u džepu sa zlatnicima i mnogo pričao o krasotama velikog svijeta.

Njegovo oholo ponašanje ljutilo je mještane, te su mu htjeli dokazati, da ni oni nisu siromašni bijednici, već da posjeduju nešto, što inače nitko nema na svijetu. Tako su ga doveli u veliku šupu, koju su izgradili za slugu i pokazali mu kako lijepo i brzo ovaj radi.

Stranac se ukočio, i buljeći, otvorenih ustiju promatrao slugu. Nije izustio ni riječi. Sjeo je nijem u jedan ugao i utonuo u duboko razmišljanje.

Naveče istog dana pokuca on na kolibu čarobnjaka i kad ga pustiše unutra izjavi, da bi htio kupiti slugu.

»To nije moguće« — odvrati mladić. »Morali smo obećati mom ocu, da slugu ne ćemo nikad dati pojedincu.«

Stranac izvadi punu šaku zlata iz džepa. »Pogledaj, time možeš poći u svijet, postati tamo veliki gospodin, biti lijepo obučen, imati zlatni lanac.«

Mladić je žalosno gledao u zlato, on bi rado postao veliki gospodin, no ipak se nije usudio prekršiti obećanje. Stranac mu je dugo govorio, no mladić je ostao postojan i uvijek davao

isti odgovor: »Ne smijem«. No potajno je proklinjao očevu glupost, koja mu je onemogućila tako veliku sreću.

Slijedećeg dana pozove stranac sve seljane u veliku šupu, baci pred njih dvije pregršti zlata i reče: »Prodajte mi slugu!«

»Ne smijemo!« — poviču svi u jedan glas, no neki su ljudi ispod oka požudno gledali za zlatom i mislili: »Stari je čarobnjak mrtav i ne može znati šta mi radimo. Zašto ne bismo prodali slugu?«

»Čujte me« — reče stranac. »Sluga će ostati u vašem selu i dalje raditi. Vama će biti mnogo bolje no ranije, jer ću vam dati posla i svake ćete sedmice dobiti vašu plaću, pa ne ćete morati čekati, dok se drvo ne otpremi. Sve muke, sav teret preuzet ću ja iz ljubavi prema vama, vi ćete, međutim, dobiti svake sedmice novac. Ne budite ludi. Ne vidite li, da sam dobar čovjek i da vam želim samo najbolje.«

Seoski starješina poče se iza uha i pogleda ostale. Tad se postavi uz stranca. Ovaj mu pogleda duboko u oči i reče: »Vidim, da ste valjan čovjek i da se brinete za dobro našeg naselja, dozvolite da vam stisnem ruku.«

I on mu čvrsto stisne ruku. No seoski je starješina držao, nakon što je izvukao ruku iz strančeve, čvrsto stisnutu pesnicu, jer je osjetio u svojoj ruci lijepi, glatki zlatnik.

Stranac ponovo otpoče:

»Vidite li ljudi, vi ste priprosti i neiskusni, pa ste drvo prodavali uvijek po istoj cijeni, no ja mogu lukavstvom prisiliti ljude, da plate mnogo više za drvo no do sada, da, dvostruko, a možda čak i trostruko.«

»No« — oglasi se zabrinuto sin čarobnjaka — »ukoliko nam daješ uvijek istu plaću, što nam tada koristi, ako ti za drvo dobiješ više novaca.«

Tad stranac učini potresno žalosno lice i reče: »O, siromašni moji prijatelji, kako ste ipak glupi. Dolaze i vremena,

kad nitko ne želi kupiti drva, tad ću ja imati mnogo drva, ali prazne džepove, a vi ćete, usprkos tome, nositi svake sedmice svoju lijepu plaću kući.«

Nakon toga svilenom maramicom obriše oči, a njegov glas je drhtao od uzbuđenja: »Možda ću postati siromašak, no ja toliko volim ljude, a posebno vas, da mi je to svejedno. Ne mogu naprosto gledati, koliko vi muka imate s prodajom drva, srce me boli kad pomislim na to, kako je nesigurna vaša zarada. Moram vam dati sigurniju plaću, inače će mi pući srce.« I plemeniti je stranac počeo gorko plakati.

No tada istupi seoski starješina i progovori ljudima. On je izjavio, da stranac ima pravo i da bi oni bili prave budale, kad mu ne bi prodali slugu. On je znao uvjeriti ljude i nakon kratkog vremena povikaše svi u jedan glas: »Prodajmo slugu!«

Samo je čarobnjakov sin sjedio žalostan u jednom kutu. Njegova dobra, priprosta glava nije znala, šta je to bilo, što ga je toliko mnogo zabrinjavalo, no uhvatio ga neki neizmjerni strah i poviče glasno:

»Ne smijete prodati slugu! Ne dozvoljavam to!«

I on jurne i htjede strancu skočiti za vrat.

No stranac glasno poviče: »Vidite li sada tko vam je neprijatelj. Ja vam pružam lijep, siguran život, a on vam na njemu zavidi. Držite ga!«

Ljudi navališe na mladića.

»Sve dok ovdje živi ovaj zao mladić« — nastavi stranac — »ne će biti mira u selu. Istjerajte ga, ako se usudi vratiti, tada ga izbatinajte.«

Ljudi su otjerali čarobnjakova sina do granice sela i natjerali ga zatim štapovima u šumu. Mladić je plakao i vikao kao lud: »Sluga će postati vaš gospodar, sluga će postati vaš gospodar!« — no ništa mu više ne pomože.

Nakon što je stranac dobio slugu, kao da se bio preobrazio. Sad se više od njega nije čula ni jedna dobra riječ, on je zapovijedao, vikao na ljude, nikom nije dao ni da izusti.

Rad je bio podijeljen, određen broj ljudi radio je u velikoj šupi, a drugi su vukli debla iz planine, dok su ostali morali odvlačiti drvo iz sela. I tako je to išlo od jutra do mraka. Kad je jedan od njih bio umoran i bolestan i rekao strancu: »Danas ne mogu raditi« — tad je ovaj odvratio: »Dobro, tad ne ćeš dobiti ni plaću«. Bolesnik se dakako uzdišući odvukao na posao.

U prvo su vrijeme bili ljudi usprkos svemu, vedri i dobro raspoloženi, jer su svake sedmice dobivali svoju sigurnu plaću. No uskoro su morali uvidjeti, da ta plaća nije dovoljna za život. Stranac je u selu gradio prekrasan dvorac i mnogo je ljudi došlo iz grada i nastanilo se u okolici. Kad je dvorac bio izgrađen, došao je jedan od radnika strancu i rekao: »Ti si bogat čovjek, prodao si sigurno drvo za tri puta višu cijenu no što je bila stara, inače ne bi mogao izgraditi taj dvorac. No naša je plaća ostala ista, daj i nama trostruku plaću.«

Tad se stranac izvanredno razljuti; pozove svojih dvanaest naoružanih poslužitelja, koje je doveo iz grada, te objesi o drvo radnika, koji mu je ono govorio.

Drugi, koji su to vidjeli vrlo su se prestrašili i nisu se usudili izustiti više ni riječi, jer nisu imali oružja.

Stranac je u veliki željezni prostor, gdje je sada stajao sluga, dao namjestiti zviždaljku. Kad je jutrom prodorno zazviždala, svi su ljudi morali trčati na posao, jer inače nisu dobili plaće. Nekog jutra, kad je jedan od ljudi još spavao, oglasila se zviždaljka i njegov ga je mali sin drmao, te progovorio pun straha: »Brzo, brzo oče, gospodar zove!« Otac pogleda žalosno malog dječaka i sjeti se riječi starog čarobnjaka. Naveče je taj slučaj pričao svojim drugovima i s teškim su uzdahom morali ljudi priznati, da je iz sluge doista postao gospodar, i da su oni njegovi robovi.

Sretno selo postalo je ponovo žalosno, nitko više nije imao vremena da bude dobar s drugim, nitko se više nije smijao, svi su bili mrzovoljni i umorni. Stranac je pored željezne kuće za pilu dao urediti veliku zgradu, i tamo su se pravile šibice i čak su i malena djeca ovdje morala raditi. Žene su već dugo polazile na posao, jer od oskudne plaće muževa nije mogla živjeti porodica.

Jednog dana dođe iz daleka mnogo ljudi u selo i stranac im dadne dvije velike kuće, koje su dosad bile prazne. Seljani su se u čudu pitali, zašto su došli ti ljudi, jer nisu radili, nego se činilo kao da nešto čekaju. Ovo je pitanje uskoro našlo odgovora. Stranac je pozvao sebi radnike, učinio žalosno lice i rekao: »Pretrpio sam velike gubitke, iz ljubavi prema vama postao sam siromašan čovjek. Drvo stoji danas još samo polovicu od onog, što je ranije stajalo, stoga vam mogu platiti samo još polovinu plaće.«

Radnici su se zaprepašteno međusobno pogledali, oni su jedva živjeli i od cijele plaće, a sad bi trebali dobiti samo polovinu. Tad bi morali izgladnjeti sa svojom djecom.

Jedan od njih, neki mladić, istupi i zaviče crven od srdžbe: »Za pola plaće ne ćemo raditi!«

Stranac se podrugljivo kreveljio: »A šta ćete tada početi? Možda ponovo s bijednim malim pilama piliti stabla? Prije no što bi vi ispilili jedno stablo, sluga će ih ispiliti deset. Ne možete se suprotstaviti sluzi — a on je u mojim rukama!«

No veliki je bijes obuzeo radnike i oni su bijesno vikali: »Ne ćemo raditi! Ne ćemo raditi!«

Stranac se zlokobno smijao. »Dobro, ja vas ne trebam. Ljudi, koji su prije kratkog vremena došli u selo, radit će na vašim mjestima. Za vas ovdje više nema mjesta.«

Tad su istupili radnici i htjedoše izmlatiti stranca. No ovaj je zgrabio jednu malu zviždaljku, zapiskutao njome, i u tili čas nahrupi desetak naoružanih ljudi, okružiše i svezaše radnike. Tad poviče stranac snažnim glasom naoružanima: »Istjerajte ove bundžije iz sela i zatvorite ograde. Tko se usudi prići blizu bit će ubijen!«

Tako se i dogodilo. Ljudi su bili sa ženama i djecom protjerani u šume, kao što su oni jednom protjerali čarobnjakova sina. Kad je nadošla tama, popadali su iscrpljeni na tle obraslo mahovinom, a žene su jaukale i plakale čitave noći:

»Sluga je postao gospodar! Sluga je postao gospodar!«

Slijedećeg jutra odlutaše žalosni dalje i tako su se vukli umorni i gladni čitave dane. Naveče su prispjeli do neke male kolibice, a kad su pokucali na vrata, otvori im čarobnjakov sin. On ih ljubazno primi, donese voća i kruha, te utješi uplakanu djecu. Seljani ga obavijestiše o događajima u selu i potužiše se na svoju nevolju.

»Sad je sve izgubljeno« — žalio se jedan stariji čovjek. »Sluga je postao gospodar, mi, naša djeca i djeca naše djece bit ćemo za sva vremena robovi.«

»Da nam tvoj otac nije barem nikad dao taj zlokobni dar« — vikao je drugi. »Sad nam je još mnogo gore no što nam je bilo ranije.«

No čarobnjakov sin odgovori ozbiljno: »Ne psujte mog oca. Što je učinio, učinio je iz ljubavi prema vama, i njegov je poklon bio dobar i koristan, dok je *svima* pripadao. Tek je u rukama *pojedinca* postao prokletstvom. Ipak ni sad ne valja očajavati. Sjetite se vremena, kad je sluga služio svima nama. Nisu li ta vremena bila vesela i lijepa?«

»Da, da« — povikaše svi i uzdahnuše duboko. Sjetili se oni vremena, kad je njihovo selo dobilo ime »Sretno seoce«.

»Zašto ste dozvolili, da se sluga preda u ruke pojedinca?« — poviče ljutito jedan dvanaestgodišnji dječak. »Mi, djeca vjerovali bi riječima starog čarobnjaka i ne bismo to učinili.«

Stari su posramljeno šutjeli, no lice se čarobnjakova sina odjednom rasvijetli i on veselim glasom poviče:

»Godinama i godinama mnogo sam čitao čarobnjačkih knjiga svoga oca i uvijek sam ponovno nailazio na izreku, koju nisam razumio. Ova glasi:

»Što su stari odbacili, mladi će prihvatiti.
Što su stari skrivili, mladi će popraviti.
Od gospodara starih, postat će sluga mladih!«

Jedan je čas vladala duboka tišina u malenoj kolibi. Tada zakliktaše sva djeca svojim svježim, vedrim glasovima:

»Mi ćemo popraviti, što ste vi skrivili! Iz vašeg gospodara postat će naš sluga!«

A visoke su ozbiljne jele tiho šumjele i šaputale: »Tako valja, tako valja!«

ALI, TKAČ ĆILIMOVA

PRIJE mnogo, mnogo godina živio u nekoj dalekoj zemlji siromah imenom Ali. Zarađivao kruh tkanjem ćilimova, no živio vrlo teško i ništa mu nije polazilo za rukom. Imao je samo jedan stari razbiti razboj, što ga je još od svog oca naslijedio, a ćilimi, koje bi dogotavljao na tom razboju bili su puni griješaka i nedostataka, tako da ih nitko zapravo nije ni htio kupiti. Siromašni Ali bio je izvanredno marljiv, radio je od jutra do mraka; da se morao brinuti samo za se još bi mu možda bila dovoljna njegova skromna zarada. No, jao i naopako, imao je sedmero djece s uvijek gladnim želucima, a žena mu, Fatma, stalno je bolovala, tako da sama nije mogla ništa priskrbiti.

Porodica bijaše toliko bijedna, da nije čak ni stanovala u kući, nego su svi živjeli u velikoj spilji na morskoj obali, nisu imali ni kreveta ni stola, pa čak ni ognjišta, koje im doduše, ne bješe ni potrebno, jer su bili zadovoljni, ako bi se našao i komadić suha kruha.

Jedne večeri tužno tumaraše siromašni Ali duž morske obale. Aiša, njegova najmlađa kćerka, bješe bolesna pa je trebala, kako bi ozdravila, stalno piti svježeg mlijeka. 'Odakle samo da stvorim mlijeko?' — jadao se otužno Ali. 'Moj susjed ima deset krava, no ne bi mi poklonio ni kapljice mlijeka. Zato što sam siromah, vjerovatno će morati umrijeti moje ljubljeno dijete.' Krupne suze potekoše mu niz obraze.

Nije se usuđivao vratiti ženi i djeci, jer ga je isuviše boljelo da gleda malu Aišu, blijedu i slabu, kako leži na starom ćilimu, a on joj nije mogao pomoći. Kako je tako žalostan šetao, ugleda na pijesku ogromnu ribu, koja je teško micala škrgama i uzaludno pokušavala da ponovo dospije u vodu.

»Jadna ribo« — prozbori Ali. — »Znam kako ti je pri duši. Pričekaj, vratit ću te u vodu.« I on blago podigne ribu te je odnese u more. Riba nestade pod površinom vode, koja je visoko zaprskala i okvasila Alijeve bose noge.

Već se spuštala noć i Ali se teška srca odluči poći svom bijednom domu. Kad se okrenu, da pođe, začu odjednom snažan glas, koji kao da je dolazio iz valova.

Glas progovori: »Stani, smrtniče, dužan sam ti zahvale.«

Zapanjeno se Ali obazre oko sebe, no nije nikoga primijetio. Prestrašeno izusti: »Tko mi to govori, i tko može meni, siromašnom, bespomoćnom čovjeku biti dužan zahvale?«

»Usprkos tvojim brigama i tuzi, mislio si još i na druge, imao si samilosti prema siromašnoj ribi. Znaj, smrtniče, ja sam dobri duh. Zato, što me pobijedio zao duh, bio sam izvučen u liku ribe na kopno. Spasio si mi život. Za hvalu, imat ćeš čitavog svoga života onoliko, koliko tvojim poštenim radom zaslužuješ.«

Siromašni Ali uzdahne duboko: »Ah, dobri duše, tada će čitav moj život i dalje biti bijedan. Ja radim od rane zore do kasno uveče, a ne zaslužim ni toliko, da mogu moju dragu dječicu zaštititi od gladi.«

»Nisi me pravo razumio, smrtniče, nisam rekao toliko koliko tvoj pošten rad sada *donosi*, već toliko koliko on *zaslužuje*. Pođi kući, tamo ćeš sve naći, što bi trebalo svakom pripasti, tko pošteno radi.«

Ali bješe sasvim smušen, nije znao da li je sanjao, ili su mu brojne brige na koncu smutile pamet. Otpoče trčati, jer je htio ženi što prije ispričati čudnovati doživljaj. No kad se

našao pred spiljom, bio je još smušeniji, jer gle — šta su vidjele njegove oči? Spilje je nestalo, a na njenu je mjestu stajala lijepa malena kuća, oko koje se prostirao vrt, u vrtu bješe travnjak, a na travi pasla snježno bijela krava. Ali ostade kao prikovan i nije se usudio ni pomaknuti. Tad izađe iz kuće njegova žena i Ali ugleda i drugo veliko čudo. Fatma nije više bila u dronjcima, već je nosila ljupko šareno ruho i njeno uvijek natmureno lice blistalo je od sreće.

»Dođi brzo u kuću, ljubljeni moj mužu« — povika veselim glasom. »Dogodilo se veliko čudo. Sjedila sam sasvim zdvojno kraj svog bolesnog djeteta, tad je odjednom strašno zatutnjelo i izgubih svijest. Kad sam se probudila, nestalo je naše bijedne spilje. Sjedila sam u čistoj, bijeloj sobi, a naše bolesno dijete našlo se u bijelom krevetiću.«

»To je djelo dobrog duha« — odvrati Ali pun zahvalnosti, pa ispriča ženi, što mu se dogodilo. Uđu zatim u kuću i Ali ne nađe samo lijepe, čiste sobe, kuhinju sa zdjelama i kotlom i punu smočnicu, već je u njegovoj sobi stajao i namjesto starog trošnog razboja, potpunoma nov prekrasan razboj.

»I suviše je sreće!« — poviče Fatma, koja je stajala za ognjištem, i kuhala. »Nismo mi to zaslužili!«

»Ipak« — odvrati Ali, sjećajući se riječi dobrog duha — »ne zaboravi, da već petnaest godina radim čitav dan. Pravedno je, da od dohotka mog rada možemo živjeti kao ljudi. A odsad ću biti još dvaput marljiviji no prije.«

Slijedećeg jutra Ali je poranio u cik zore i sjeo za novi razboj. Kako mu je posao izvanredno lako polazio od ruke! Pjevušio je tiho i pri srcu mu je bilo toplo i radosno. Malena je Aiša imala dovoljno svježeg mlijeka i njeno se malo lice već počelo pomalo rumeniti. U jednom ormaru pronašla je Fatma dovoljno odjeće za svu djecu, tako da je sad čitava porodica izgledala čisto i uredno.

Kad je Ali na novom razboju satkao svoj prvi ćilim, glasno se smijao od zadovoljstva. Još nikad mu nije uspjelo izraditi tako lijep ćilim. Istog dana potraži bogati Hasan tkača, a kad je ugledao ćilim, toliko mu se dopadne, da ga kupi i odmah naruči još tri ćilima, jer je njegova najstarija kći uskoro trebala slaviti svadbu, a on joj ih htjede dati na dar. Od tog vremena pošlo je Aliju sve na dobro. Radio je marljivo, a zasluživao toliko, da je čitava porodica dobro živjela. Fatma je bila štedljiva, te je jedan dio novca brižljivo stavljala na stranu.

Jednog dana reče ona svome mužu: »Sad toliko mnogo ljudi naručuje ćilime kod tebe, da ne možeš dovršiti posao. Uštedjela sam novac, pa ćemo za nj kupiti drugi razboj, a možeš namjestiti hromog Jusufa, on će biti sretan, ako nađe posla.«

Aliju se svidje ova zamisao i drugi razboj bi kupljen. No sad dođe do male raspre između Alija i njegove žene.

»Koliko ćeš plaće davati Jusufu?« — pitala je Fatma.

»Ono što dobijem za njegov posao.«

»Zar sve!« — poviče prestravljena žena. »No tad ne će ništa za te preostati.«

»Jusuf će upravo toliko raditi kao i ja, pravo je stoga, da i on isto toliko zasluži.«

»Na taj se način ne ćeš nikad obogatiti« — uzdahnu žena, pa zatim još upita: »A gdje će Jusuf stanovati?«

»U sobi koja vodi u vrt.«

»Kako, zar u toj lijepoj sobi? Pored podruma postoji malen prostor i tu bi mogao živjeti.«

»Jusuf će isto toliko raditi kao i ja, pa je stoga pravo da stanuje isto tako dobro kao i ja« — odgovori strogo Ali. Žena zašuti, no bjesnila je u sebi, zavoljela je već novac.

Hromi je Jusuf doista došao i jedno je vrijeme bilo sve u najboljem redu. No tada jednog dana reče Fatma Aliju:

»Sliman, sin bogatog Hasana, zaprosio je našu najstariju kćerku. To je za nas velika čast, jer je Hasan najbogatiji čovjek čitavog grada. No otac će Slimanu dozvoliti da oženi našu kćerku, samo ukoliko bude imala velik miraz.«

Ali se počeše po glavi: »No odakle da stvorim veliki miraz?«

»Ukoliko Jusufu ne budeš davao čitav prihod od njegova posla, nego četvrtinu zadržiš za se« — reče umiljavajući se žena. »Tad će se miraz uskoro sakupiti.«

Ali porazmisli i konačno reče: »Imaš pravo, Jusuf nema ni žene ni djece, dostajat će mu i tri četvrtine prihoda.«

I tako se i dogodi. Otada je Jusuf, koji bješe marljiv radnik, dobivao samo tri četvrtine od onog što je izradio.

Nakon nekoliko mjeseci ponovo će Fatma svom mužu:

»Mi smo postali otmjeni ljudi, postali smo rodbina i bogatom Hasanu, pa nije red, da stanujemo u tako siromašnoj maloj kućici. Morao bi u gradu sagraditi lijepu veliku kuću.«

Ali zlovoljno zaklima glavom. »Mi nemamo toliko novaca.«

»Ta ti prodaješ tako mnogo ćilima.«

»Da, ali ja ne tkam sam. Ti zaboravljaš, da Jusuf prima tri četvrtine dobiti.«

»Uvijek sam govorila, da je to previše« — poviče ljutito žena. »Daj mu samo polovicu, pa ćemo moći graditi kuću.«

»To ne bi bilo pravo«, — odvrati Ali — »jer on radi jednako kao i ja.«

»No razboj je tvoj. Kad Jusuf ne bi imao razboja ne bi uopće mogao raditi. Razboj dobiva badava. Ti, dakle, doista imaš pravo na polovicu njegove zarade.«

»To zvuči sasvim pametno« — odgovori Ali razmišljajući.

Od tada ga je Fatma mučila dan na dan od jutra do mraka, dok na koncu nije, umoran od prepirki, pristao na njen prijedlog.

I tako je dobio Jusuf, premda je isto tako dobro radio kao i prije, još samo polovinu od onog, što je sam izradio.

Ali je dao izgraditi lijepu kuću i u nju smjesti čitavu porodicu. Sad je u njih jedno vrijeme vladala sreća i blagostanje. Ali je zadržao i svoju staru kućicu, svako bi jutro tamo odlazio i tkao do naveče. No ipak nije više otpočinjao posao tako rano zorom, jedva oko osam, namjesto u šest sati, no od Jusufa je zahtijevao, da ovaj odpočne radom već u šest.

Nakon nekoliko mjeseci postade Fatma opet neraspoložena i mrzovoljna; Ali je već slutio, da joj je u srcu nova želja i zahtjev. I doista jedne večeri evo ti nje opet:

»Dragi moj mužu, moram ti nešto ispričati. Nedavno su nas posjetili tvoja kći i njen bogati muž i evo šta mi rekoše: ‚Doista je mučno, da otac preko čitava dana sjedi za svojim razbojem kao običan radnik. Čitav mu se grad izruguje, a mi se za nj moramo stidjeti. Drugi se bogati ljudi, lijepo obučeni, šetaju gradom, sjede u kavani, jašu prekrasne vrance. Kaži ocu, draga majko, da bi mogao živjeti kao što to dolikuje bogatu i otmjenu čovjeku.’«

Ali je jedno vrijeme šutio, no onda progovori:

»U pravu si Fatmo, i ja sam već umoran od tolika rada, no kako da ostavim razboj da miruje. Osim toga moram ipak i ja zarađivati, jer život u novoj kući stoji mnogo novaca.«

»Možeš nekog drugog namjestiti na taj razboj, ako mu dadneš samo četvrtinu od prihoda njegova rada, postići ćeš lijep uspjeh, a sam se više ne ćeš morati mučiti.«

Ali malo razmišljaše pa tada prozbori ožalošćen: »Za tu malu plaću ne ću naći radnika.«

»Naći ćeš« — odvrati žustro žena. »U jednoj pokrajnjoj uličici stanuje siromašni Rašid, ima bolesnu ženu i devetero djece. Bijeda ga prisiljava da radi za svaku plaću, a on je dobar i spretan tkalac.«

»Kako si ti pametna!« — poviče obradovan Ali. »Sutra ću potražiti tog Rašida.«

»Stani«, reče Fatma, »ako Rašid sazna, da Jusuf ima veću plaću no on, bit će nezadovoljan. Moraš stoga i Jusufu dati samo četvrtinu od njegova prinosa.«

»Za tu plaću ne će on raditi!«

»Vidjet ćeš, da hoće, upravo su zla vremena, i nigdje ne bi našao posla.«

Već slijedećeg su dana radili Rašid i Jusuf za razbojem i oboje su dobivali samo četvrtinu dobiti njihova posla.

I ponovo su Ali i njegovi živjeli u izobilju kao bubreg u loju.

No jednog dana reče Fatma svom mužu:

»Zlatar Muhamed ima divnu bisernu ogrlicu, morao bi mi ju, ljubljeni mužu, kupiti, jer sve bogate otmjene žene nose biserne ogrlice, samo eto ja bijedna hodam uokolo golovrata. Kupi mi, ljubavi moja, bisernu ogrlicu.«

»Ne ću« — odvrati on ljutito. »Ti zahtijevaš previše.«

Fatma otpoče plakati. »Zbog tebe sam bila i gladna i bijedna, u nevolji sam bila uz tebe i ostala ti uvijek vjernom ženom, a ti mi ne bi jednom pružio ni ovu malu radost.«

»Nemam za takve beskorisne stvari novaca.«

»Ako ti kažem odakle ću namaći novaca, da li ćeš mi onda kupiti tu bisernu ogrlicu?«

»Hoću!«

»Čuj, me tada dobro. Jusuf i Rašid rade do šest sati uveče, a u podne se te lijenčine odmaraju dva sata. Tako ti propada mnogo novaca. Zapovjedi im, da rade do osam uveče i da se

odmaraju samo jedan sat, pa ćeš brzo sakupiti novaca za bisernu ogrlicu.«

»A ne vjeruješ li ti, da će oboje biti preumorni, ako budu tako dugo radili?«

»A šta se to tebe tiče? Razboj pripada tebi, obojica moraju biti zadovoljni, da uopće mogu naći posla. Ta šta je tkalac bez razboja? A osim toga, ti jednostavni ljudi su dovoljno jaki da izdrže i više.«

Rečeno — učinjeno. Ali je poslušao savjet svoje žene pa su odsada Jusuf i Rašid radili od šest ujutro do osam uveče, a o podne se mogli odmarati samo jedan sat.

Te je godine bila zla žetva, a kad je nadošla zima strašno su poskupile živežne namirnice. Jusuf nije nikako mogao skrpati kraj s krajem svojom bijednom plaćom, a kako bi tek mogao jadni Rašid sa svoje devetero gladne i nejake dječice. Stoga zaključiše, da će Aliju opisati svoju bijedu i zatražiti bolju plaću.

Svake bi se večeri Ali navraćao da obiđe što se preko dana učinilo. Došao je jašući na prekrasnom vrancu, odjeven u svilu i kadifu, noseći u ruci štap, čiji je držak bio optočen draguljima. Jusuf i Rašid opišu mu svoje bijedno stanje, pa ga moleći zatražiše povišicu.

No Alija veoma razljute njihove molbe pa gnjevno poviče: »Kakve li drskosti: — Vi biste htjeli lijepo živjeti, a ništa ne raditi? To bi vam se svidjelo! A kako sam se ja ranije teško mučio te za isti, pa i teži rad, nisam dobivao više novaca no vi. Takvih kakvi ste vas dvojica naći ću koliko god želim na ulici. No vi ste bez mog razboja izgubljeni ljudi. I još podižete ruku na mene. Kao kaznu za vašu drskost dobivat ćete od sutra samo osminu plaće.«

»Tad ću morati zajedno sa svojom djecom umrijeti od gladi« — odvrati žalosno Rašid.

»Mi ipak radimo čitav dan« — dobaci Jusuf — »a dobijamo tako malo plaće, da ne možemo ni živjeti. A ti ne radiš ništa, a živiš da ne može bolje. Da li je to pravo? — reci nam Ali?«

Tada je u Aliju sve prekipjelo, pa udari svojim štapom jadnog Jusufa i prijeteći zagrmi: »Odvest ću vas pred suca, on će vam na to pitanje odgovoriti kako valja. Dat će vas objesiti, jer se uopće usuđujete tako nešto govoriti.«

Tim riječima izjuri Ali napolje, uzjaši vranca i htjede se vratiti kući. No nije daleko dospio. Odjednom je konj stao i zadrhtao cijelim tijelom.

U taj čas ču se neki strašan glas iz oblaka:

»Ali! Ali!«

On prepozna dobrog duha i reče:

»Šta želiš od mene?«

»Šta si učinio s mojim darom, bijedniče?« — grmio je glas.

»Uspjelo mi je, da svojom štedljivošću postanem bogat i ugledan čovjek.«

»Postao si razbojnik, pljačkaš, iskorišćuješ i pljačkaš Jusufa i Rašida, živiš od njihova rada, gori si od ubojice.«

»Razboji pripadaju meni, pa sam iz milosti Rašidu i Jusufu prepustio da na njima rade.«

»Bijedniče, ubojico!« — grmio je dalje duh. »Dugo sam pratio i promatrao šta si radio i uvijek sam vjerovao, da će ti se jednom probuditi savjest. No sad sam upoznao svu tvoju bijedu. Kako samo drhtiš i kako se plašiš zaslužene kazne! Umrijet ćeš za tvoje zločine!«

Strašna munja proleti zrakom i pogodi Alija usred srca, tako da namjestu ostade mrtav. U istom trenu sruši se prekrasna Alijeva kuća u gradu i pokopa Fatmu. No, na zlu sreću

spasila se Alijeva djeca. Oni su u svemu slijedili roditelje i bili isto tako zli ljudi, razbojnici i pljačkaši što iskorištavahu tuđi rad, a kako su imali mnogo djece i unuka ni do danas im se nije rod zatro.

Dugo se vremena nije ništa čulo o dobrom duhu. Kao da je otišao na neki drugi svijet. No danas, kad toliki dijele sudbinu Jusufa i Rašida, začuje se poneki puta potmula tutnjava njegovog gromkog glasa. Čini se, da će skoro obići cijeli svijet i suditi Alijevim potomcima.

SMUTLJIVCI

PRIJE dugo, dugo vremena živio na jednoj planini, čiji je vrh dosizao gotovo do neba, narod snažnih divova. Ti divovi bijahu pametni i dobroćudni, bavili se lovom, a zabavljali bi se tako, da bi podizali gorostasne bregove, rijeke odvodili u druga korita, i međusobno zbijali svakojake šale i vragolije. Jedan od divova koji se zvao Tvorjez, slomio jednom, preskačući provaliju, nogu, tako da je otada morao ležati te nije mogao više učestvovati u lovu i igri svoje braće. Žalostan bi sjedio pred svojom spiljom i često ga je dosada gotovo nagnala na plač.

Kad je divova žena vidjela muža tako žalosnog, veoma se zabrinula, te stade razmišljati, kako da ga razonodi. Mislila, mislila i konačno se eto dosjetila. Podno planine prostirala se prekrasna široka dolina, kojom je proticala velika rijeka. Ta ljupka dolina bila posvema nenastanjena, jer su divovi živjeli samo na čistom, oštrom zraku visokih planina. Divova žena reče, pokazujući dolinu, svome mužu: »Mogao bi da nastaniš ovu dolinu. Tvoje su ruke veoma spretne u izradi likova iz stabala, a tvoja će mudra glava znati, kako valja da im se podari život. Mi ćemo imati prekrasan vidik, gledajući kako se u dolini vrze mnoštvo živih bića.«

Tvorjezu se ta misao izvanredno svidje. Njegovo se žalosno lice razvedri i on zamoli svoju braću, da mu donesu raznovrsnih stabala, kako bi iz njih mogao izdjelati likove.

Slijedećeg dana dovukli su divovi hrastovine, bukovine, i brezovine i Tvorjez se dao na posao.

Iz velikih hrastova izradi krupne, snažne likove, krepke i čvorugave kao i samo drvo, sa snažnim udovima, kao da su od željeza.

»Oni treba da obrađuju zemlju« — reče div svojoj djeci, koja su ga u čudu promatrala pri radu, i oboji likove strogim, ozbiljnim bojama te ih položi po redu pred sebe.

»Sad im moramo podariti život« — izjavi on i izdubi svakom liku u glavi malenu rupu. »Koja bi smjesa za njih bila najbolja?« — upita div svoju ženu, koja mu upravo tada pristupi.

»Oni bi morali voljeti zemlju« — odvrati žena. »Stoga im moraš u glavu staviti malo zemlje. Moraju biti i marljivi, pa stoga primiješaj i jednog u prah stucanog mrava.«

Div potvrdi i doda: »No oni moraju biti dobri jedni prema drugima, zato te molim, da dahneš svakom liku jedamput u glavu, jer je tvoja dobrota tako velika, da je svaka tvoja riječ i svaki tvoj dah samo čista dobrota.«

To se i dogodi, te div zatvori malu rupu u glavi s drvenim klinom i zapovjedi svojoj djeci, da likove stave u jednu tamnu pećinu, jer čim padne na njih sunce oni će oživjeti, a div htjede prije toga završiti još i ostale likove.

Iz nježnih mladih brezovih stabala izvaja vitke likove djevojaka, ljupke i nježne, sa bijelom, kao svila mekanom puti. Oboji ih lijepim, svijetlim bojama i tad se ponovo posavjetova sa svojom ženom.

»Ove nježne lijepe stvarčice« — reče divova žena s lakim smiješkom — »bit će žene i majke, a zato im je potrebno mnogo strpljivosti. Dodaj u smjesu kapljicu ovčje krvi. One će morati razveseljavati muškarce nakon teška rada, pa dodaj nekoliko kapi svježeg izvora, koji niz obronak prpošno poskakuje, pjeva i smiješi se.«

Div posluša, no kad je htio zatvoriti rupe u glavi, upravo su mu javili, da je iz dalekih zemalja došao neki strani div u posjete i Tvorjez se požuri da pozdravi gosta. Likovi ostadoše s otvorenim glavama.

Tada dođoše divova djeca, a mala nestašna djevojčica, koja je svuda turala svoj nos, pozove brata:

»I mi bismo htjeli sudjelovati pri stvaranju, valja da i mi nešto dodamo smjesi. Na svojoj polici imam nešto lijepih papagajevih pera, pa ćemo ih utrpati u neke rupe.«

Rečeno — učinjeno. Djeca nisu mogla ni slutiti šta su time učinila, jer su likovi, u koje su utakli papagajeva pera, postali nevjerojatno razgovorljivi, htjeli su da je njihova riječ uvijek posljednja, što god bi čuli ponavljali bi, tako da su se samo rijetki uzdigli toliko, da su mogli oblikovati svoje vlastite misli.

I ove su likove odvukli u tamnu spilju.

Tvorjez zatim promatraše, razmišljajući, bukova stabla, pa reče svojoj ženi:

»Stvorio sam samo dobra, marljiva bića, no ipak se bojim, da je nešto suviše zemlje u njihovim glavama. Oni se nikad ne će moći riješiti zemlje, i sve što nije zemlja, rad i kruh ostat će im uvijek strano. Oni se ne će znati razveseliti ljepoti. Tome valja pomoći. Nova bića, koja sad mislim izrezati, treba da svijetu donesu nemir i čežnju, užitak u ljepoti, treba da ostalima pomoću riječi, boja i tonova posreduju ta čuvstva.«

I on izostavi kod ove smjese zemlju, a nadomjesti je sa malo nebeskog plavetnila i srebrne svijetlosti zvijezda, zanosa vjetra, odsjaja mora i čežnje cvijeta za svijetlom.

Zatim odvuče i ove likove u spilju.

No uto došla zima. Noći bijahu sve dulje, ispod zvjezdanih svjetiljki često je visio tamni veo oblaka, a div više nije mogao pri svom radu dobro vidjeti. Usprkos tome radio je on

marljivo i dalje i ponovo je dovršio čitavu gomilu likova. Kad je, međutim, jednog jasnog zimskog dana, promatrao svoje nove likove, izvije mu se krik užasa: Stvorio je prave nakaze, dugačke, ukočene likove s majušnim glavicama i glupim licima. Bijesan poviče:

»S ovim se bićima ne može ništa otpočeti. Bacite ih, zapalite! Ne želim ih više vidjeti.«

No djeca su molila: »Ostavi nam ih za igru.«

I div usliša njihovu molbu.

Tad izvuče sve ostale likove na svijetlo, položi ih napolje, i kad ih dotakoše sunčane zrake probudi se u njima život. Oni počeše micati rukama i nogama, otvoriše oči, udahnuše zrak, podigoše se i gledaše začuđeno u svijet.

Tvorjez im održi lijepi govor, poduči ih, kako se grade kuće, kako se obrađuje tlo, tka tkanina i iz nje dogotovljuje odjeća, kako bi se mogli zaštititi od zime. Zatim ih pošalje u dolinu.

Odsada bješe divovima veliko veselje promatrati zbivanja u dolini. Stvorenja se brzo snašla u novom životu. Kako je dolazilo proljeće, otpočeli su obrađivati polja, graditi drvene kuće, goniti iz šuma divlje životinje i pripitomljavati ih. Bili su svi izvanredno marljiva, dobroćudna bića i Tvorjez im se mnogo radovao.

Jednog dana dođe u posjete ponovo neki div i pozove Tvorjeza u svoju domovinu; on će mu tamo pokazati rijetke životinje, kojih ovdje nije bilo. Tvorjez izjavi, da je sporazuman. Zamoli svoju ženu, da malo pripazi na stvorenja u dolini i da im pomogne ukoliko bude potrebno. Tad se uputi u daleku zemlju svog prijatelja.

Divova djeca bijahu vrlo ožalošćena, jer su ostala kod kuće. Tvorjez je bio dobar otac, mnogo se bavio svojom djecom, a sad im je mnogo nedostajao, te su se dosađivala.

Jednog kišnog dana sjedila djeca žalosna u spilji i razmišljala, kako da se igraju.

»Znaš li šta?« — poviče djevojčica. »Divno sam se sjetila. Oživjet ćemo drvene likove. Gledala sam kako je to činio otac, pa mislim, da to mogu i sama postići.«

Brat nije u prvi mah bio sporazuman. »Otac je rekao, da ti likovi ne vrijede ništa.«

»No svejedno — pokušat ćemo.«

Izvukli tako ipak likove iz spilje, postavili ih u jedan red i otpočeše im bušiti rupe u glavama.

»Šta ćeš staviti u njihove glave?« — upita divov sin.

»Nedavno sam, kad je majka kuhala ljekarije, nešto uzela« — odvrati djevojčica. »Pomiješala sam nekoliko kapljica tigrove krvi s krvlju hijena, majmuna, pauna i magaraca. Ta i onako ništa više ne bi ni stalo u te male glave.«

Ispuniše oko polovinu glava tom opasnom smjesom, a tad im i ta igra dosadi i djevojčica predloži:

»Ostale glave ostavimo prazne.«

Slijedećeg dana, kad su odrasli divovi spavali poslijepodnevni san, odvuku njih dvoje drvene likove na sunce, te su gledali kako ovi postepeno oživljavaju.

»Mislim« — reče dječak, koji je bio stariji i pametniji od sestre, »da ovdje nešto nije u redu. Pogledaj, kako se ukočeno kreću. I kako budalasto gledaju oko sebe!«

Djevojčica se smijala kao luda pa poviče veselo i bezbrižno: »Ne boj se brate, zar ne vidiš kako su smiješni?«

Tad pristupi likovima svečanim izrazom na licu i zamoli ih, da se spuste u dolinu. Likovi su odmah poslušali i ukočeno odmarširali niz brijeg.

Dolje u dolini svi se začudiše, kad nahrupiše ukočeni likovi, a čuđenje je bilo tim veće, što su uskoro stanovnici doline uvidjeli, da novi gosti uopće ne razumiju nikakav posao,

već samo jedu, piju i spavaju. U početku se stanovnici doline samo smijali tim nakazama, no uskoro im postanu teškim teretom. Jedna je, naime, polovina ovih stvorenja, ona, koja je imala u glavi opasnu smjesu — bila pakosna i nesnošljiva. Stanovnici doline nazvaše ih »smutljivcima« i odrediše im izvan mjesta veliku kuću, u kojoj su trebali u miru živjeti.

No to se nije smutljivcima sviđalo. Gotovo danomice pojavljivali su se u mjestu, prošetali bi naduto kao pauni, promatrali djevojke i strahovito se hvalisali. Jednom im pristupi jedan od najpametnijih stanovnika mjesta i reče: »Svaki od vas jede za dvoje, osim toga zahtijevate uvijek najljepšu i najšareniju odjeću, no raditi ne ćete. To nije pravo. Ne može se tako lijeno živjeti iz dana u dan.«

Vođa smutljivaca pogleda ga oholo i drsko odgovori: »Rad je za obične ljude, no mi smo posebno otmjeni i ne treba da time prljamo svoje ruke.«

»Zar uopće ništa ne možete raditi« — poviče mudri čovjek i pogleda zaprepašteno kruti lik i blentavo, naduveno lice smutljivca.

Tad bljesne u praznim očima smutljivca zla iskra, a njegov je glas odzvanjao kao glas divlje životinje: »Mi znamo ubijati.«

Mudri je čovjek tresao glavom ne složivši se s riječima smutljivca. »To nije nikakav koristan posao. Pođi kući, porazmisli i pokušaj se popraviti.«

Slijedećeg dana održi mudri čovjek u savjetu stanovnika govor i postavi zahtjev da se smutljivci izagnaju. »Oni ne rade, pa ipak žele biti siti i obučeni. Osim toga su glupi i zli, po svemu, prema tome, predstavljaju opasnost za naš narod.«

Muževi se suglasiše s govornikom i glasaše za izgnanstvo smutljivaca; no žene su mislile drugačije. Mogle su one nekako da se slože sa smutljivcima i nisu tako teško podnašale njihovu blizinu, jer, kako ovi nisu radili, uvijek su nalazili dovoljno

vremena, da brbljaju i da se šale s djevojkama, a ženama se pomalo sviđala i njihova šarena odjeća.

Na nesreću je Tvorjez, koji je imao na raspolaganju više breza no drugih stabala, izdjelao više žena no muškaraca, pa se tako i dogodilo, da su muškarci bili u savjetu nadglasani i da stoga smutljivci nisu bili prognani.

Tako je sve ostalo po starom. Oni smutljivci, kod kojih je glava ostala prazna, bili su glupa, bezazlena stvorenja, no imali su samo jednu griješku, naime tu, da su bezuvjetno vjerovali drugim smutljivcima i poslušno ih slijedili. A ovi, koji su u glavi imali onu opasnu smjesu, bili su doista sama zloba i pakost, ljutili bi se što su ih marljivi stanovnici prezirali, pa su dan i noć razmišljali, kako bi udesili, da postanu gospodari nad ostalima.

Dolina bješe razdijeljena velikom rijekom u dva dijela, a smutljivci su pošli na desnu stranu rijeke i tamo nastojali pridobiti za se najgluplje stanovnike doline. Ovima bi pričali s mnogo kićenih riječi i zanosnih poklika, koliko su oni pametniji, plemenitiji i ljepši no ljudi, koji žive s druge strane rijeke. Ponajprije su ih ljudi ismjehivali, no kako su danomice slušali te riječi, počeli su im konačno i vjerovati. Jednog im dana donese vođa smutljivaca neku šarenu krpu i objasni im, da je to zastava i da samo onaj tko ljubi i poštuje tu zastavu pripada njima, a da su svi drugi njihovi neprijatelji. Ne može se reći, da ni ovo nisu pomalo počeli vjerovati stanovnici desne obale rijeke. A kad su im još zli smutljivci došapnuli, da je druga strana daleko plodnija no njihova i kad su im rekli, da bi bili, kad bi nju zaposjeli, tako bogati, da ne bi više uopće morali raditi, tad su već mnogi otpočeli mrziti svoju braću s druge strane rijeke.

Smutljivci su se vrlo radovali, jer su ih sad poštivali i voljeli stanovnici desne obale, a jadnim su budalama obećali,

da će im poći za rukom dokopati se lijeve obale i da će izbaciti neprijatelje. Smutljivcima su sad davali najbolju hranu, birana vina i najsjajniju odjeću, a najljepše djevojke smatrale su velikom čašću da postanu njihove žene.

Zatim se smutljivci uputiše i na lijevu obalu rijeke. Kljukali su i ovdje ljude svojim lažima, pa i njima dali neku šarenu krpu, koja je, dakako, bila drugačije obojena no ona stanovnika desne obale.

Pošto su tako izvjesno vrijeme provodili svoj pakosni plan, postala je međusobna mržnja stanovnika doline tako velika, da su samo čekali čas bitke i priželjkivali da jedan drugog ubije i otme drugom zemlju.

A kad se div vratio sa svog putovanja, imao je šta i vidjeti. Bio je zaprepašten prizorom u dolini. Šta je to nastalo iz njegovih miroljubivih i radinih stvorenja! Oni su sad jedan drugome pakostili, gdje god bi mogli, međusobno bi se ubijali, zatvorili bi u zatvore mudrije među njima, koji bi se usudili pobuniti protiv smutljivaca. A glupi, zli smutljivci bili su gospodari čitave zemlje.

Div nije nikako mogao shvatiti, kako se sve to moglo dogoditi; on je neuspjele likove ostavio u praznoj spilji, a sad se oni tamo dolje nadimlju i šepure i čine jednu niskost za drugom.

»Toliko sam želio, da moja stvorenja čine samo dobro u svijetu, da se vesele i međusobno poštuju« — jadikovao je tužno Tvorjez. »A sad jedan drugome počinjaju samo zlo, kao da su se potpuno preobrazili. Tko je, sto mu gromova, oživio te nakaze i pustio ih dolje mojim pametnim stvorenjima?«

Kroz plač i jauk priznaše divova djeca svoju krivicu. Tvorjez se razljuti kao nikad do sada i bijesno poviče:

»Vi ste mi ti! Doista, zar takvu djecu da držim u kući? Izazvali ste strašnu nesreću. Ne budete li je ispravili ne do-

lazite mi pred oči. Sve dok ne popravite što ste učinili, stanovati ćete sami u jednoj spilji i ni sa kime ne smijete ni prozboriti!«

Jadna divova djeca nisu imala kud, već poslušaše. Uvukoše se tužno u neku zabačenu spilju i dan i noć razmišljaše kako da isprave tu nesreću.

U međuvremenu sve pošlo u dolini iz goreg u gore. Predvođeni smutljivcima, koji su nosili šarene krpe, sukobili se stanovnici obih strana rijeke, ubijali jedan drugog, oduzimali jedan drugome zemlju, palili kuće i odvlačili pobjeđene kao zarobljenike.

Divova je kćerka gorko plakala, kad je vidjela toliko mnogo mrtvih i ranjenih, uništena sela i izgladnjelu djecu, pa požuri, usprkos zabrani, ocu.

»Spremna sam na svaku kaznu«, grcala je ona. »Kaži mi samo šta mogu učiniti, da prestane tamo dolje onaj užas. Rado ću i umrijeti, ako time mogu iskupiti svoju krivicu.«

Tvorjez, još uvijek bijesan, strogo je pogleda i reče:

»Postoji samo jedna mogućnost, a ja ne znam, da li ćeš za nju naći snage i strpljivosti. Mora se pripremiti nova smjesa, smjesa iz mudrosti i dobrote i zatim ta smjesa polako utiskivati stvorenjima kad utonu u san. To je dugotrajan i mučan posao, jer su se stvorenja već toliko razmnožila.«

»Da li bi tu smjesu morala utiskivati i smutljivcima?« — pitaše divova kći.

»Ne, kod tih je bića već doista sve uzalud.«

»Dobro oče, učinit ću što si mi rekao« — obeća divova kći. »Svake noći sići ću u dolinu i jadnim stvorenjima utiskivati tu smjesu.«

Po svemu se činilo, da se Tvorjez nekako prestao toliko ljutiti. Udobrovolji ga kćerkin odgovor, te je na koncu dobrohotno pogleda, pa i poljubi.

»Pođi, drago moje dijete, majka i ja sami ćemo spremiti smjesu, a brat, sukrivac u svoj toj nesreći, pomoći će ti u radu.«

I kćerka je doista održala obećanje. Silazili njih dvoje nakon toga svake večeri u dolinu i utiskivali jednom stvorenju za drugim ljekovitu i spasonosnu smjesu. No kad su djeca vidjela djelovanje smjese još se više prestrašiše. Oni, naime, koji su već dobili lijek odjednom spoznaše istinu te su tako uvidjeli, da su ubijali svoju braću i da su dozvolili da im vladaju zle, glupe drvene lutke u šarenoj odjeći. I oni su u sav glas i smjelo saopćavali tu istinu. No bješe ih još daleko premalo, a mnogi, koji još nisu bili izliječeni, ubijali su nemilice ove druge ili ih bacali u tamnice, te su još uvijek vjerovali riječima smutljivaca.

Kad to sve vidje, divova se kćerka obrati sva uplakana ocu:

»Oče, dobri oče, ništa ne koristi lijek! Eto vidi šta učinih — sad samo ubijaju mudre i dobre. A ja nikako ne mogu brže raditi« — jadikovala je ona.

Tvorjez dobrohotno pogleda kćerku, i, umirujući je, posavjetova:

»Potraži sebi drugove i saveznike, koji će ti pomoći pri radu« — reče on. »Spasi izliječene iz tamnice i zamoli ih, da svake noći utiskuju zajedno s tobom stvorenjima lijek.«

Divova je kći poslušala savjet i sad se rad odvijao mnogo brže. Dakako, da je, usprkos tome, proteklo još dugo vremena, no konačno je došlo jutro, kad je divova kći, sjajući od radosti, obavijestila oca, da su svim stvorenjima utisnuli lijek, muškarcima, ženama, pa čak i djeci.

»A šta će se, oče, sada dogoditi?« — upita ona.

»Već ćeš vidjeti« — odvrati Tvorjez.

Kad je sunce izašlo, sjedili svi divovi na vrhu planine i gledali s velikim nestrpljenjem i iščekivanjem u dolinu.

Smutljivci su taj dan htjeli započeti velikom bitkom i upravo su pred ljude iznijeli šarene krpe. No gle čuda — kad je sunce obasjalo obadvije vojske, odjednom se začu glasno smijanje, tako snažno, da zadrhtaše i planine, a iz mnogo tisuća glasova izvi se poklik:

»Pogledajte, pogledajte drvene lutke, kako koracaju pod šarenom krpom. Da li smo se doista dali zavesti od tih praznoglavaca?!«

»Neprijatelji« se približiše, zagrliše se, svijesni, da su braća, koja bi se međusobno morala pomagati. U dolini zavlada veliko klicanje. Smutljivci su u prvi mah stajali glupo i zbunjeno no tad zagrme na mnoštvo: »Nazad u bojne redove! Naprijed! Marš!«

Bolje bi bilo, da su šutjeli. U svojoj sreći svi su bili pripravni da i njima oproste. No sad, kad su čuli njihove glupe, naduvene, škripave glasove, sjetili se bijede i nesreće što su je ti smutljivci prouzrokovali i njihovo se srce ispuni bijesom.

»Šta da započnem s tim zvekanima« — upita jedan s desne obale rijeke.

»Oni moraju otići« — poviče jedna žena. »Njihova zloća i glupost skrivili su smrt naših sinova.«

»A šta ako se vrate?«

Upravo se otpočeše savjetovati što da učine u tom slučaju, kad Tvorjez izvuče ruku, posegne za velikim crnim oblakom i dovede ga točno nad smutljivce, tako da ni najmanja sunčeva zraka nije mogla do njih doprijeti. Tad se ugasi u njima život, oni se sruše i ostanu tvrdi i ukočeni ležati na zemlji.

»Pogledajte«, klicali su stvorovi. »Oni uopće nisu bili živi. To su same mrtve lutke. Naveče ćemo zapaliti prazničku vatru i na njoj spaliti drvene lutke.«

Rečeno — učinjeno. Bila je zapaljena ogromna praznička vatra — plamen je obasjavao čitavu okolinu. Dolje u dolini plesali su i klicali stvorovi, a gore u planini slavili su i divovi praznik, jer su ponovo prihvatili djecu u zajednicu.

Jak zadah podigne se u visinu, a divove žene stave list pred nos, jer je zaudaralo doista grozno.

»Zašto to tako zaudara« — upita jedna mala djevojčica — div.

»To zaudara ona smjesa, što je bila u glavama smutljivaca« — odvrati Tvorjez.

Zatim ponosno pogleda dolje na svoja stvorenja. Još im je život, doduše, bio obuzet mnogim brigama, no ipak je upravo otklonjena najveća opasnost i sad je bilo u njihovoj moći, da izađu na kraj s nedaćama, i bez pomoći divova. Kratko vrijeme nakon ove vesele i lijepe prazničke noći otputovaše divovi u neku drugu zemlju.

METLA

NEKI stari čarobnjak, koji je živio u visokoj gustoj šumi, običavao bi s vremena na vrijeme silaziti u selo, da promotri ljude, vidi što rade, kako bi dobrima pomogao, a zle kaznio.

Jednog zimskog dana pošao on tako opet u selo. No kako je preko noći jako stisla zima, ceste su bile prevučene glatkim ledom, i stari se čarobnjak posklizne, padne, i slomi nogu. Štap, kojim se podupirao ispadne mu iz ruke i odsklizne se na glatkom ledu tako daleko, da ga čarobnjak više nije mogao uhvatiti. Tako tu osta ležati, stenjući, jadni stari čovjek, koji se nije mogao ni maknuti.

Već je gotovo pala noć, tamne su sjene zavile kuće, a ceste su opustjele.

Čarobnjaku bje dakako vrlo hladno na ledu, te se stalno ogledavao, ne bi li zapazio nekoga, tko bi mu mogao pomoći.

Konačno je začuo u daljini kako škripi snijeg i uskoro opazi kako idu cestom tri mladića.

Sprijeda je stupao u baršunastom prsluku i toplom krznenom kaputu s ukrašenim štapom u ruci — Melhior, sin najbogatijeg seljaka u okolini. Za njim je išao mršavi Franjo, koji je drhtao od zime — bio je to sin učitelja, a kao zadnji slijedio ih je teškim, od rada umornim koracima Karlo, siromašni nadničar, koji nije imao ni oca ni majke.

Kad je Melhior opazio čarobnjaka, koji je ležao na podu, otpoče se glasno smijati i poviče podrugljivo:

»Zar nikakva čarolija ne pomaže na glatkom ledu? Gdje si, tamo i ostani, stara budalo. Kad je moj otac imao parnicu sa slugom, ti si svjedočio protiv njega. Sad ti se to i naplatilo.«

I on se smijao, da mu se sve trbuh tresao.

No Franjo uzdahne duboko i zajauče tužnim glasom:

»O jadni starče! Kako te muči zima. Kako je to loše što seoski stanovnici ne posiplju pepelom ceste. Tad se tako nešto ne bi nikad desilo. A evo nesretnik je izgubio i svoj štap.«

On se sagne i podigne štap i utisne ga čarobnjaku u ruke. Tad ode malo ustranu, još jednom pogleda potreseno i žalosno starca i uzdahne duboko.

No Karlo ne izusti ni riječi, podigne čarobnjaka i tek zatim reče:

»Odvest ću te kući starče, jer se ne možeš ni maknuti bez potpore.«

I on odvede čarobnjaka, koji je mučno šepesao do njegove kolibice.

Slijedećeg dana pojavi se čarobnjakova kćerka u selu i potraži mladiće. Svakome je ponešto sa sobom na dar donijela.

Melhioru preda zlatnik. »To ti otac šalje, da ti zahvali na tvojim zlobnim riječima.«

Sin bogatog seljaka se nasmije i čak vrlo razveseli zlatniku. No tada ovako zaključi: 'Ako stara budala meni, što sam mu se rugao, šalje zlatnik, koliko je samo zlatnika dobio Franjo, koji mu je dao štap, a koliko tek Karlo, koji ga je doveo kući?'

I sad ga zlatnik nije više veselio. Svaki put, kad bi ga ugledao, razmišljao je: 'Imam samo jednog, a kad bi ih bilo deset, dvadeset, stotinu, tisuću . . .'

Franji kćerka čarobnjaka preda pero: »To ti šalje otac, da ti zahvali na tvojoj samilosti.«

Učiteljev sin gledaše zaprepašteno u pero, no kako bijaše pametan mladić, koji nije očekivao nagradu, to se s radošću zahvali i stavi pero u držalo.

Karlu čarobnjakova kćerka preda veliku metlu. »To ti šalje otac u znak zahvalnosti za tvoju pomoć.«

Karlo negodovaše: »Ne želim zahvalnosti. Ako nekome treba pomoći, ja mu je i ukažem.«

I on je htio povratiti metlu. No čarobnjakova je kćerka u trenu iščezla, pa tako Karlo stavi metlu u jedan kut, te o tome više ne razmišljaše.

No stari je čarobnjak bio pravi, moćni čarobnjak, pa su i njegovi darovi imali u sebi tajnovitu silu. To su uskoro iskusili i ovi mladići.

Kako je Melhior često pogledavao zlato, to mu je ovo mnogo srcu priraslo, pa je stalno ponavljao: »Više zlata, želim više zlata. Sve mi je drugo svejedno, samo zlata, zlata!« A kad je umro stari seljak, te Melhior naslijedi imanje, tad je njegova stalna misao vodilja postala još više zlato, samo da prigrabi zlata, što više zlata. Davao je slugama nadnicu tek toliku, da ne skapaju od gladi, prisiljavao ih da danonoćno rade, varao je udovice i siročad i kupovao njive i oranice. Sve je veće bilo njegovo imanje, sve je više krava i konja punilo njegove staje, no on nije znao za mir i radost, htio je zlata, sve više i više zlata. Konačno je čuo o dalekoj sjevernoj zemlji, gdje je pronađeno zlato. Otada je dan i noć sanjao o toj čudovišnoj zemlji, vidio bi pred sobom zlato, koje je sipala zemlja, zlato, toliko zlata, da nije moglo stati u sve kovčege i škrinje. Prodao je konačno imanje i otišao na sjever, da bi postao kopač zlata. No nije bio sretne ruke. Prijatelj, sa kojim je dijelio kolibu, našao je u zemlji zlato, a Melhior bi nailazio samo na kamenje.

Zlato mu tad postade luda zamisao, koje se više nije mogao riješiti. Sve je zaboravio, zaboravio je kako ga je vjerni prijatelj njegovao, kad je bio bolestan, kako je bratski sve s njim dijelio u zla vremena. I jedne noći pokuša prijatelju ukrasti zlato. No ovaj se probudi. Oni se oštro pohrvaše i kad je Melhior povukao nož, da probode prijatelja, lupi ga ovaj polugom po glavi i Melhior se ispruži mrtav po zemlji.

Franji se dogodi nešto posvema drugo.

Pođe u grad na studije; sobom je uzeo čarobnjakovo pero, koje bijaše još neupotrebljeno, a Franjo je morao vrlo štedjeti, budući da je bio siromah. Jednoga dana uze pero u ruke, da upiše svoje izdatke. No umjesto brojki pojave se riječi, a pero je pisalo i pisalo. Ono je ispisalo čitave dvije stranice, a kad se zaustavilo i Franjo počeo čitati što je bilo napisano, pročita prekrasnu pjesmu o patnjama siromašnih i zlobi bogatih, pjesmu, koju se moglo čitati samo s prigušenim dubokim glasom. Jedan je list štampao pjesmu i tako Franjo postade pjesnik. Mnogo je mnogo godina lijepim riječima oplakivao patnje siromaha i tražio od bogatih, da se poprave. No patnje su siromaha ostale iste, a bogati se nisu popravili. Dok jednog dana nisu sami siromašni otpočeli da stvaraju red, a to nije značilo pisati lijepe riječi i jadikovati, već djelovati. I sad nije jadni Franjo, koji je čitav život samo pisao i uzdisao znao šta da započne, na šta da se odluči. Posegne za čarobnjakovim perom i napiše, kako bi sam sebe ohrabrio, riječ »djelo«. No uto se pero slomi. Franjo zaplače i ode na neku planinu, gdje je kao samotnjak i čudak završio svoj život.

Sad je preostao Karlo s čudnovatim čarobnjakovim darom — metlom.

To bijaše doista neka izvanredna metla. Gdjegod bi došla u dodir s nekom nepravdom počela bi brujati: »Očistiti, očistiti!« Karlo je vrlo često slušao te riječi i počeo o njima ra-

zmišljati. Pogledao je svijet oko sebe i uvidio koliko bi stvari trebalo očistiti, kako mnogo ljudi, koji žive u obilju na račun rada drugih nisu ništa drugo do prljavština i đubre. A zatim je uzeo pokatkad u ruke metlu, čvrsto je držao i ogledavao te na koncu obećao, da ne će mirovati i stati prije no što i on pomogne čistiti.

U međuvremenu napustio je on selo, prošao je kao radnik mnogim zemljama i svuda je metla našla priliku da izgovara svoje riječi: »Očistiti, očistiti!« A Karlo je sve jasnije spoznavao koliko u svijetu ima nepravdi, kako se mnogi bijedni ljudi iskorištavaju, a mnogi gotovani žive u slasti i masti. No on je i spoznao, da same lijepe riječi i jadikovke ne koriste, da nepravdu treba očistiti čvrstom rukom.

Kud god bi pošao, uzimao bi sa sobom pametnu i vjernu metlu. Uskoro se naučio, da svojim prijateljima ponavlja riječi metle, a i ti su uvidjeli, da je metla u pravu, i da valja prema tim riječima djelovati. — Oni su dalje širili riječi među svojim prijateljima, a ti bi ih opet drugima kazivali, tako da su uskoro prostrujile čitavim svijetom.

A kad je nepravda u svijetu postala prevelika, podigoše se svi, koji su poznavali i prihvatili riječi metle. U jednoj imzemlji i uspjelo da očiste svu nepravdu i svu prljavštinu, da stvore novi, čisti svijet, a tu se našao i Karlo sa svojom metlom.

No još mnogo ima prljavštine u svijetu, a metla je još vrlo potrebna, da se očisti sve smeće, pa i ono, koje je naraslo visoko poput brijega i koje prijeti, da pokopa ljude pod sobom.

SADRŽAJ

Šta pričaju Petrovi prijatelji 5
Priča ugljena 5
Priča kutije šibica 9
Priča boce 13
Priča pokrivača 18
Priča željeznog lonca 26
Priča visibabe 31
Zašto? 35
Sluga 47
Ali, tkač ćilimova 58
Smutljivci 69
Metla 82

Uredio
Oto Šolc
*
Teh. urednik
Irislav Meštrović
*
Korektori
Mirjana Vaniček i Danko Grlić
*
Izdavačko knjižarsko poduzeće
Mladost
Zagreb, Ilica 30

IZDAVAČKO KNJIŽARSKO PODUZEĆE „MLADOST“